

هم باندازه شد حالا باید رای گرفته شود .
حاج امام جمعه - حکمی که از مجلس صادر شد نائض ندارد .
آقاسید محمد تقی - تمام فرمایشات آقای حاج امام جمعه صحیح است تلگرافی هم از آن اذیت رسیده فرات می شود فرات شد قریب باین مضمون بتوسط آقای تقی زاده و حاج میرزا ابراهیم و حاج میرزا آقا ایبک آنچه از مجلس صادر شد نباید برگردد معلوم است که ما جز خدمت به ملت غرضی نداریم رای مجلس نباید برگردد دیگر این که اموال تجار در معرض تلف است اگر ارجان و مال ما گذشته ای که هیچ والا فکری کنید و خیلی مشکل است که مردم زیر بار بروند .
 (امضاء)
 جمعی از تجار آذربایجان معین رشت رئیس - چون در تلگراف خانه برسیه رفتند که این ماده مبهم است چه باید کرد من جواب دادم چون معلوم نیست طبقاتی باشد و غیر این چاره نیست زیرا که اصناف کلیه یک ملاحظه اگر طبقاتی باشد اینها مایل نیستند .
حاج سید عبدالحسین شهشانی - اول که مجلس می خواست تأسیس شود ترتیب انتخابات بچه طور بود مگر طبقاتی نبود حالاً هم همانطور باشد این افتخار اختصاص بر رشت ندارد در خراسان هم بجهت همین انتخاب افرادی اسباب فتنه خواهد شد عجله چند سالی همین نظامنامه اول را معمول دارند تا بعد هر طور مقتضی شود رفتار شود .
مخیر الملک - می خواهم توضیحی بدهم به رای خود را بگویم .
 جمعی از آقایان گفتند که رای مجلس بر نمی خورد این ترتیب عین استبداد است زیرا که شاید قانون ناقص یا موجب فساد باشد آتوق خود مجلس آنرا نسخ میکند و در باب انتخابات هم باید طبقاتی باشد و عدد منتخبین هم ۱۲ نفر باشند .
حاج امام جمعه - اشتباه نکنید مقصود من این نیست که احکام مجلس منسوخ نشود بلکه مقصود من اینست که در یک ماده که رای داده شد تکذیب نکنند .
آقامیرزا محمود - اگر طبقاتی بخواهید بکنید بی اعتمادی میشود زیرا که از اصناف با اینکه عدل آنها زیاد است یک نفر معین میشود و از طلب هم با کسی عدل یک نفر معین میشود .
رئیس - این عین عدالت است زیرا که همه طبقات ذی حقتند .
آقاشیخ یوسف - در باب انتخاب انجمن ما یک ترتیبی نظام السلطنه قرار داده بودیم نسبتاً تلگراف اطلاع دادند خوب است خوانده شود .
رئیس - دورای باید گرفته شود یکی اینکه کیلان را با این اغتشاش آیا باید ایالت فرض کنیم یا ولایت و یکی هم در باب انتخابات چون در نظامنامه مبهم است به بنیم طبقاتی باشد یا عموم افراد حق داده شود و نیز جمعی اینجا میگویند که اگر رای داده شود که رشت ولایت است عدل منتخبین دوازده نفر خواهد بود .
مستشار الدوله - در انجمنهای ولایتیکه گفته شده کاشش نفر منتخب باشد این شش نفر از خود ولایت است از اطراف هم شش نفر خواهند آمد و اینکه گفتند دوازده نفر باشد مقصود این است که از

خود ولایت دوازده نفر باشد اشتباه نشود در خصوص ایالت بودن یا ولایت بودن رشت رای گرفته شد .
 رای بر ولایت بودن ۷۲ .
 رای بر خلاف آن ۶ .
 ورقه امتناع ۲ .
رئیس - این رای دوم از برای این است که انتصابات و کلای انجمن از روی طبقات باشد یا از روی افراد .
آقامیرزا فضلعلی آقا - رای تمام شده دیگر چرا ملاحظه میشود .
حسام الاسلام - این طبقات در رشت است ولی از معاملات از هر معنی باید یک نفر بیاید .
مخیر الملک - نظر باین ترتیبات و ملاحظه اینکه در رشت طبقه شاهزادگان و قاجاریه حکم است خوب است شاهزادگان و اعیان یک طبقه باشند و در عوض اصناف دو نفر انتخاب نمایند رای گرفته شد بجهت طبقاتی بودن ۷۵ .
 بر خلاف آن ۶ . (مجلس ختم شد)
مذاکرات روز یکشنبه ۱۵ رجب دارالشورای ملی
 مذاکرات روز شنبه ۱۴ را آقا سید محمد تقی قرائت کردند
 شروع بقرائت نظامنامه وزارت داخله شد پس از قرائت چندین فصل رقمه از طرف وزارت داخله رسیده بود قرائت شد قریب باین مضمون تلگرافی از طرف شاهزاده فرمانفرما رسیده بود امروز صبح بتوسط تلفون آقای حاج امام جمعه گفته بودم که فرستاده میشود اینک فرستادم که بداند اقدامات لازم شده و کوتاهی نخواهد شد شاهزاده هم اقدامات لازم خود را بجا آوردند حالاً هم در صاحبقرانی معزی البیه را حضوراً بای تلگراف حضوری خواسته ام که تا کیدات لازم بشود تلگرافی هم از طرف احتشام السلطنه رسیده که زکی پاشا طرف ازومی آمد تا وقتی که او برسد کمیسیون ایران هم خواهد رسید و عمل تصفیه خواهد شد تلگرافی هم از ارومیه رسیده آن هم فرستاده شد ملاحظه فرمائید (از سوا جیلان حضور پرنس علاه السلطنه در خصوص عدم امنیت وکیل شهیندر از باب امنیت تهیه نمائید اولاً ششانی آنچه شهیندر رسمی ندارد تا این وقتیکه اگر ادو شاربیر بیک متجاوزین ششانی میخواستند آنجا تعطلی نمایند بیه عثمانی امنیت خواستند بنده هم تقاضای برای آنها بکنم از برای عدم امنیت فراهم آورد . اگر هم در دهات اتفاقی افتاده بواسطه وحشیگری متجاوزین بوده فعلاً استمداد میرسد حتی الامکان هم کوشش داریم باقبال بیژن اعلیحضرت انشاء الله و می خواهم افتاد (قدوسی محمد حسین) تلگرافی از طرف شاهزاده فرمانفرما بعنوان وزارت داخله رسیده بود قرائت شد قریب باین مضمون از تبریز حضور انبلیک اعظم اقداماتیکه پدید آورده بنده تبریز شده عرض میفرماید بواسطه اقدامات سردار مقتدر یک اندازه اطمینان حاصل گشت سه فوج مرافق را طرف ساجیلان کسبل سوار چار دولی حاضر شد چند فوج هم بجهت ازومی حاضر خواهد شد استمداد میشود سرباز و سوار خسته هم زودتر حرکت نمایند با وجود آن تا کیدات در حرکت فوج از خوی گویا تاکنون حرکت نداده اند اموالی خوی مانع هستند ولی حالاً تلگراف شده اقدام خواهد نمود (فرمانفرما)

حاجی امام جمعه - تلگرافات منجیل را بخوانید قرائت شد مشرب اینک فتنه مستبدین شعله ور گردیده و از هر جهت در صدد تخریب هستند و هر چه زودتر لازم است در این خصوص از طرف مجلس اقدامی بشود .
حسام الاسلام - حاج محمد رضا شاربیر متدار ششول فتنه هستند آنها باید تبعید شوند .
حاجی محمد تقی - بجهت منعم کاغذی رسیده مثل همان است که حسام الاسلام دیروز گفتند .
حاج محمد اسمعیل آقا - منحصراً بکنایه نیست مخصوصاً آدم درستی امروز آمده خانه من است کاملاً از تعقیب آنها اطلاع دارد میخواهم تحقیق کنید .
مستشار الدوله - محتاج باینها نیست مادو نفر مامور محترم در آنجا داریم تا اکنون هم از آنها چیزی ندیده ایم و این تلگرافات طرفین هم منطاب اعتبار نیست .
رئیس - میخواهند در رشت انجمن ایالتی باشد و هر جایی یک انجمن منعقد گردد و دیگر اینکه می خواهند انتخاب عمومی باشد که هر کس را میخواهند بسبب خودشان انتخاب کنند .
حاجی میرزا ابراهیم آقا - از اول نظامنامه که نوشته بودید حق با آنهاست چرا آنطور اجراء نمی شود .
رئیس - آنروز همین نشد هر ثانوی که مفیده اش ظاهر شود نسخ میشود .
حاج میرزا ابراهیم آقا - پس آنها معنی هستند نه اینکه آنها اشرار و مفسد باشند .
حسام الاسلام - حاج محمد رضا مشرف شاربیر متدار است باید تبعید شود حاجی میرزا محمد رضا شاربیر متدار است بهنجیل و در آنجا فتنه میکند نشود در هر دهی یک انجمن تشکیل شود و حکم بر سر برین نمایند .
حاجی معین التجار - رشت از ابتدای مشروطیت تا اکنون ساکت نشده اگر در روز هم آسوده بوده باز اغتشاش شده لابد از مجلس یک مامور بیکه در حقیقت مقبول عامه بود فرستاده شد حال ملاحظه کنید به بنید مامور چه کرده (تلگرافی از مامور رشت رسیده بود قرائت شد قریب باین مضمون) حضوراً تا یک اعظم مقرر شده بود اسمی اشخاص معرکین عرض شود میرا بوطالب و غیره اینها معرک هستند با هم مشروطیت طلبی فتنه میکنند باید تبعید شوند سایرین فرار خواهند نمود چهار نفر هم جزوا حل علم هستند که دونفر از آنها سابقاً کبیل تقابلی بودند حاج آقا بزک و سید عبدالوهاب و سید احمد و یک نفر دیگر اینها باید از طرف مجلس احضار شوند بعد از طرف حضرت اشرف هم تلگراف شود در باب آن اشرار هینقدر تلگراف برسد تبعید شوند خودشان فرار می نمایند شخصی را بجهت اینکه بانجمن بد گفته حکم نموده اند او را بر سر برین بندن و اطمینان کرده اند غرض هرج و مرج قریبی است .
حاج معین التجار - از این اقدامات معلوم است تولید چه اشکالاتی خواهد شد بستن دکا کین جواب خارجه زانی دهم .
حاج امام جمعه - در اینکه اینها بد کرده اند بهنجیل آمده اند شیه ندارد حالا باید توییح و ملامت شوند و بر گردند .
حاج معین التجار - یکسال است که نصیحت میشود فائده ندارد .
حاج امام جمعه - آنها هم در این مورد

چندان متضرر نیستند زیرا که ظاهر نظامنامه هم همان طوار است که آنها گفته اند پس باید فغانند تا بر گردند تلگرافی اذیت رسیده بود قرائت شد قریب باین مضمون (بتوسط تلگرافات شرح امورات کیلان راجعه داشتیم ولایت بودن کیلان با عموم علماء و تجار و اصناف و ملاک در حضور تمام تفرقه گرفته شده جمعی اوباش و اشرار راه معرک داده با خود همراه نموده حرکت کردند حاجی محمد رضا شاربیر متدار از انجمن فومن جمعی معرک شده آمدند در رشت آنچه لازم بود سوه حرکات بود بعمل آمد سرعاً عرض میکنم اگر انجمن ولایاتی موقوف نشود و این اشرار تبعید نشوند این ترتیب مجری نشود ماتم علماء حاضر هستیم که در تهران حاضر شویم و حقانیت خود را ثابت نمائیم .
 امضا جمعی از تجار و علماء و اعیان
وکیل التجار - این اخبار تمام مال تجار معتبر و خطای آنجا است .
رئیس - اگر بنیاد است رای بر پروز مجلس هم بنور دیگر هیچ .
آقاسید محمد تقی - در این خصوص دیروز گفتگو شد و رای گرفته شد گذشت ولی مقصد در هرجا باشد باید اجرا دفع کرد .
وکیل التجار - سه نفر از آن مفسدین که نوشتند در منجیل هستند .
حاج امام جمعه - همانطور که حاجی معین التجار گفتند رشت تا اکنون آرام نشده حق است ولی در این حرکت این اشخاص علی الظاهر تقصیر ندارند زیرا که از ظاهر نظامنامه فهمیده نمی شده که آنها ایالت نیست و ولایت است و انتخابات هم طبقاتی است حال رای که دیروز داده شد همان را اصلاح بدهید و حالى نمائید اگر رفتند آنها والا آنوقت هرجه صلاح است رفتار شود .
رئیس - مگر شما این جواب را بآنها ندادید .
حاج امام جمعه - بواسطه یک حرکت آنها که سیم را ضبط کرده اند من خوش نیامد گفتم سیم را کار نداشته باشید تا من از مجلس رای را اخذ نمایم تلگرافی از شاهزاده فرمانفرما رسیده بود قرائت شد مشرب بود بر حسن حرکت توییحی و سوار و اطمینان بجهت از روی صحیح دوسا جیلان و اینکه باخوی مخبرات لازم شده و از اینکه نزدیک بودیاره مفاصد بروز نماید این ماند از مردم هم تا چند روز دیگر سوار میروند فقط سی هزار تومان بجهت استخراج عسکر سفارش شده که هر چه زودتر حواله شود بهتر است . رئیس فرمودند که این وجه حواله شده است و رابورنی از ارومیه بوزارت داخله رسیده بود قرائت شد العبد اللہ روح امنیت بکالبد الهالی دمیسه فونسل امریکا از طرف دوسا بطرف تبریز حرکت نموده عتقرب رفع اختلاف سرحدی خواهند شد .
مؤمن الممالک - در باب خالصه مشرب بهر که داده میشود باید رای گرفته شود و وزیر مالیه باید حواله جنس باحدی نمهند و قرار حواله بعد از گذشتن دستور العمل داده خواهند شد .
احسن الدوله - رئیس لایحه نصره الممالک را بفرمائید خوانده شود اظهار تظلم کرده است .
فتح الله خان - زیربش ترتیبی را که اقبال الدوله قبول کرده اند اظهار شد چه باید کرد .
محقق الدوله - عنوانیکه شما کرده قبول نخواهم کرد .

فتح الله خان - بموجب رای که داده اند باید هر کس زیادتیر داد باو داده شود .
آقاسید محمد تقی - مجلس باشخاص کار ندارد هر کس که درستکار و معیار باشد باو داده میشود و کبیل حافظ حقوق همه است و تفرقی بین اقبال الدوله و صدیق الدوله نیست هر کس میخواهد باشد .
مستشار الدوله - در باب اقبال الدوله اینجا آراء مختلف است در خصوص خاصه میگویند هر کس زیادتیر میدهد بآن داده شود ولی یک وقت خواهد آمد و گویا حالا هم همان وقت است که بین خائن و امین فرق گذاشته شود .
 لایحه حضور مبارک همایونی عرض شد و در آنجا ما از خائنین بکنایه شکایت کرده بودیم و مقصود اقبال الدوله و غیره بوده است در روزنامه جیات و شب نامها در باب اقبال الدوله و غیره که وزراء مشول نیستند و دخالت در کار وزراء مشول میتابند این همه مطالب درج شعریس کی باید اقبال الدوله و امثال آنها از نظر انداخت .
وکیل الرعایا - شما ندیدید در روزنامهها چه نوشته شده بود که یک خروار گندم را مستشار من میدهد و بانی خاک است در این صورت بجهت اطمینان باو داده میشود .
آقاسید محمد تقی - من یک عرض میکنم هر کس که مغرب این اساس است البته تا ممکن است باید از او جنب قلوب کرد .
احسن الدوله - ماملت این خردم هوام نیستیم که اگر کسی بیست سال گوسفند ملت را در دیده حالا کلاه پوست بر سر بگذارد ما او را قبول کنیم .
مؤمن الممالک - حالا وکیل تجار کیست او بگوید .
آقاسید حسین - بنده از طرف هشت نفر تاجر معتبر که اطمینان به وزیر مالیه بدهند حاضر هستم .
مؤمن الممالک - آنها بیش از این مقدار که گفته شده قبول دارند .
آقاسید حسین - آنها سه ساله ده یک و دوسه سال دیگر دودو و هزار خروار علاوه میکنند .
مؤمن الممالک - وکیل رئیس التجار کیست هر کس هست بگوید (گفته شد حاضر نیست)
مؤمن الممالک - بن گفته بود که سالی پانصد خروار علاوه میدهد که شش ساله سه هزار خروار علاوه باشد هر کس بیشتر میدهد بگوید .
حاج محمد اسمعیل آقا - حرف تمام است ولی بنده میگویم چرا اسم مردم را بر شش میبرند و از خود میرنجانید .
مستشار الدوله - بنده بصوت بلند میگویم باو هم میگویم که او خائن است و خسوست است اساس مشروطیت را بهم بزند میگویم و می آید از عهد برون .
آقاسید حسین - منحصراً باو نیست پس چرا همین بکنر را باید در مجلس توهین کنند .
صدیق حضرت - میریشب مستشار الدوله خوب توضیح کردند که این مدت خاصه درست ایشان ادبانی بود و حالا این مقدار افزوده اند پس در زمان امینی بودن خیانت کرده اند و چنین شعری را باید مجازات داد .

رئیس - تکلیف چیست ؟
آقاسید حسین - همان شخصی که سه هزار خروار اضافه میدهد باید داده شود .
خیاط باشی - اگر امشب رای گرفته نشود توییح می افتد بجهت دیگر وقت می گذرد .
رئیس - حالا دیگر رای با مجلس است **احسن الدوله** - باید بیشتری اول اطلاع داد زیرا که اینجا وکیل ندارد شاید بهین میزان قبول نماید .
آقامیرزا محمود خوانساری - بنده عرض میکنم باین میزان بگذرد اگر صدیق الدوله و نصره الممالک قبول کردند بآنها داده شود و الا بهین شخص .
رئیس - شما احتمال نمیدهید که یکی دیگر پیدا شود که هزار خروار علاوه بدهد .
حاج معین التجار - شما قرار گذارید که پنجشنبه صبح ختم شود امروز یکشنبه است .
دکتر ولی الله خان - قرار بود امشب شب آخر باشد اگر بماند دیگر هیچ کاری از مجلس خارج نخواهد شد .
آقاسید حسین - این رای برای این است که باین میزان داده میشود ولی تمین اشخاص با وزیر مالیه است .
حاج محمد تقی - بآن یک نفر که شما می گوئید داده نمی شود .
احسن الدوله - نصره الممالک بهین میزان قبول دارد .
آقاسید محمد تقی - عرض دارم خواهش میکنم همه گوش بدهید کرازا عرض کرده ام که این مجلس مجلس مقصد است و از این مجلس باید جعل قانون بجهت تمام مملکت شود ولی ببینید بجهت یک جزئی کار خود مجلس چقدر تمام میکند .
وکیل الرعایا - کار باید از روی اطمینان باشد اشخاصی که پارسال صدرا خورده اند امسال ده را ندادند مقصود این است که اقبال الدوله جزو هم نیاید باشد .
آقامیرزا محمود خوانساری - اینجا از طرف صدیق الدوله اشاره شده است که بهین میزان قبول میکند .
رئیس - حالا ما رای میگیریم که بهین میزان داده شود با اشخاص کاری نداریم .
حسام الاسلام - از جمله حقوقیکه باید ملاحظه شود این است که میل ملت و کرامت خاطر ملت باید ملاحظه شود نباید هر کس بتدرفوه زیاد داد باو داده شود .
آقاشیخ حسین - کلبه باید بکسی داد که بتواند او را اداره کند و بگرداند .
رئیس - قرار شد پنجشنبه گذشته ختم شود و رای داده شود و بجهت امروز ماند و بتصدیق آقایان می گویند وقت تنگ است و بیش از این نمیشود صبر کرد و آخرین کلمه همین است که مؤتمن الممالک می گویند که سه هزار خروار در شش سال بر قرار داد سابق می افزایند پس ما رای میگیریم که باین فراداده شود حالا هر کس داد باو بدهند .
وکیل الرعایا - پای اقبال الدوله در میان نباشد .
آقاسید محمد تقی - وکیل مجلس نباید

شخص را ملاحظه نکند باید نوما ملاحظه کند و هر کس مشروطه خواه نبوده و حالا نوبه کرد توبه او را باید قبول کرد.

اسدالله میرزا - این رای باسم رئیسالتجار است یاخبر حالا احسنالدوله اظهار کردند که نصره الممالک هم همین میزان قبول میکند.

آقای میرزا سیدعلینقی - بدون تعیین شخص این رای فایده ندارد.

احسنالدوله - شرفاً باید هر کس مقدم است باو داده شود.

رئیس - قانوناً وانصافاً هر کس بدو اظهار کرده حق تقدم دارد.

حاج محمد اسمعیل آقا - همه جا همین طور است اول يك کسی پیدا میشود و يك چیزی اضافه می نماید ولی - الا این شخص آمده سه هزار علاوه کرده باید بار نداد و بآن اولی داد این صحیح نیست.

حاج سید عبدالعزیز شهبانی - ما باید کاری بکنیم که همیشه دستور العمل باشد برای همه اهل ایران اگر امروز کاری صورت نگردد دیگر پندمان کسی اقدام بکار خیری نمیکند صحیح نخواهد بود در چند شب قبل رای داده شد برای نصره الممالک و صدیق الدوله و بعد از میان رفت بجهت اینکه بعد بعضی آمده افزودند حالا اگر باز بآن اولی داده شود اینها بیکیه بعد ها افزودند بیه جهت باید محروم باشد اگر اینطور باشد بسما در اینگونه کارها هیچکس اقدامی نخواهد کرد و اضافه نخواهد نمود.

اسدالله میرزا - ما وزراء مسؤل داریم حال اگر مجلس رای بدهد در ماده شخص معینی آن وقت مسؤلیت از او می رود باید خودش اطمنان داشته باشد شاید در آن شخصی که شمارای میدهند نواقص باشد که نتواند اداره کند پس باید تعیین اشخاص بخود وزیر ارجاع شود.

آقای میرزا عمادالحکما - دو صورتیکه وزیر مجبور نباشد صحیح است ولی امروز وزیر مایه نمی تواند حقیقت امر را اظهار کند.

دکتروالی الله خان - اینجاری باسم کسی داده میشود ولی در باب رای ایراد دارم آن روزی داده شد که از اقبال الدوله گرفته شود بهر کس که زیادتیر میدهد بآن داده شود و امشیرا هم آخر مدت قرار داده بودند پس رای گرفته شود برای اینکه امشب دیگر عمل خالصه ختم میشود.

موتمن الممالک - در خصوص اطمنان وزیر مایه این ترتیب که با ایشان گفتگو شده بود حرفی نداشتند ولی این اضافه حالیه يك مسامت قبل شده ایشان اطلاع ندارند.

آقای میرزا محمود خوانساری - بنده عرض می نمایم که خوب است این مطلب پیش از این در بوته اجمال و اعمال نماند خوب است باینستمدار رای گرفته شود هر کس را که وزیر مایه صلاح دانست باو بدهد.

دکتروالی الله خان - چون رای منتشر شده خوب است باین طور رای گرفته شود که دیگر بسما گفتگوی خالصه نباشد و این آخرین میزان و آخرین رای است که گرفته میشود.

آقای سیدحسین - این رای گرفته میشود که وزیر مایه یکی از این سفر بخواند بدهد صدیق

الدوله و نصره الممالک رئیسالتجار و کپانی.

موتمن الممالک - خوبست توضیحی بنمایم اولاً خالصجات خوار مجزی است - ثانیاً هزار خروار اقبال الدوله ارسال افزودند بعد آن صورتی که در سه سال اول صدیک و در سه سال آخر ده و دو یک هزار خروار دیگر مقرر شد سال افزوده شد حالا سه هزار خروار دیگر برمه اینها علاوه میشود.

آقای سیدحسین - این اضافه که شده بر جزو جمع است یاب عمل کرد.

موتمن الممالک - این هم اشتباه نشود که تفاوت تیولات داخل این مبلغ و مقدار نیست و این اضافه بر عمل کرد است.

اسدالله میرزا - رای گرفته شود باسم حاجی رئیسالتجار بشرط تصویب وزیر مایه.

حاجی معینالتجار - حق مجلس نیست که معامله نماید او باید تصویب مبلغ و مقدار نماید.

صدیق حضرت - حالا دو نفر هستند که باین میزان و مقدار میدهند اول رئیسالتجار اگر وزیر مایه بایشان اطمنان پیدا کرد فیها والا بنصره الممالک و صدیق الدوله میرسد.

آقای شیخ یوسف - تارای گرفته نشود بر ختم این عمل باز ناقص خواهد ماند خوب است امشب رای گرفته شود که دیگر در این باب مقداره نشود.

(لابجه از طرف عموم انجمنهای دارالخلافت ترات شده که از مجلس و و کلاه مستعدی اتمام تصحیح قانون اساسی بودند که بیش از این ملت صبر و تحمل ندارند تا آخر ماه رجب مهلت و فرصت که مواد و فصول آنرا تنقیح و تصحیح فرمایند و پیش از این این امر بیچاره را سرگردان نگذارند و تکلیف ایشان را معین دارند بعد از ترات جمعی تصدیق کردند گفتند صحیح نوشتند.)

رئیس - بعد از اتمام نظامنامه وزارت داخله شروع بقانون اساسی می نمایند (جمعی گفتند خوبست مجلس فوق العاده تشکیل شود).

رئیس - مجلس فوق العاده نمیشود باید بعد از اتمام آن باشد.

آقای شیخ حسین - اگر چه رئیس این فرمایش که فرمودند کسی حقی ندارد حرف بزنند ولی بنده عقیده خود را اظهار می نمایم که این ملت هنوز اطمنان حاصل نکرده اند که کارشان با طرف مقابل تمام شده است یا نه این است که تا اکید در قانون اساسی دارند.

(در باب قطع صل خالصه رای گرفته شد.)

ورقه سفید ۶۷ بعضی گفتند عده کافی نبود رای ناقص است.

مذاکرات روز سه شنبه ۱۷ رجب دار الشوری ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۱۵ را آقای میرزا ظاهر قرائت کردند.

در این موقع شروع شد بقرائت نظامنامه وزارت داخله ششمی از قرائت چندین فصل شروع شد بمذاکرات لازمه تلگرافی از ارومیه رسیده بود قرائت شد.

حضور ائمه اعظم الساعه در تلگرافخانه باشاهزاده فرمانفرما مشغول سؤال و جواب بودم وزارت تلگراف و دستخط موجب افتخار گردید از

اینکه در باب تشکیل کمیسیون سرحدی مأمور شدانی عازم و مأمور ایران هم خواهد آمد و برودی رفع اختلاف خواهد شد عموم علماء و رؤسا شکر گزارند دیگر این که استدعا دارم بطوریکه شاهزاده عرض کرده اند مأمورین دول ازبمه هم باشد که بدون غرض کینه گفتگوها تمام شود که استرداد اموال منتهیه شده در این موقع اعانه اگر بجهت ارامنه تهیه شود خیلی بیجاست (راپورتی از منجیل رسیده بود فرائد شرفیاب دوهزار نفر در تلگرافخانه خاتمه متحصن دو بیرق قرمز در بالای تلگرافخانه نصب کرده میگویند این بیرق علامت خون است تا ما مقاصد خود را مجری نمانیم دست بردار نیستیم می گویند فریب دوهزار نفر از کسانای و غیره حرکت کرده تا رستم آباد آمده اگر جواب مساعد نرسد اسباب فساد کلی خواهد شد.)

حسام الاسلام - حامل یکی از این بیرقها پسر حاجی محمد رضا است و موجب فساد شرعیستمدار و حاجی محمد رضا هستند که تمام اشرار را جمع کرده اند این دو نفر را باید بغواهد بیابند طهران تا این دو نفر تبعید نشوند و چهار نفر دیگر مجازات نینند اصلاح نخواهد شد.

آقای میرزا محسن - تقریر جناب حسام الاسلام صحیح و عین صلاح است.

لابجه آقا میرزا ظاهر قرائت کردند که تعدیات سیه دارانست باهل تنکابن اظهار داشت بودند پس از فرائد لایحه عنوان نمودند که مکرر در خصوص تعدیات سیه داران عرض شده و همچنین بوزارت داخله گزارش اخطار گردیده و تا کنون جاو گیری نشده و در روز تسلط سیه داران در آنجا بیشتر میشود استدعا داریم که يك فکری در باره این يك مشت مردم بیچاره معطوف داشته و ما را آسوده نمایند.

وکیل الرعایا - يك چیز هست که گناه تمام مقصرین را عفو و مجرم سازد و آن پول است تا آن چیز برداشته نشود باید تمام ماها کشته شویم.

آقای سید عبداللهم مجتهد - خدا میداند آنچه در قوه ما بود هر امری کردیم دیوان با ما مساعدت نکرد.

آقای سیدحسین - اگر آروزیکه پسرش آن کارها را کرده آورده بودند مجازات داده بودند اینطور قتل و غارت نباشد.

وکیل الرعایا - عقیده بنده این است که مهم میخورم که یادشاه مامم مظلوم است خدا او را از شر این ظالمین نجات بدهد.

رئیسالتجار - این گفتگوهای معمولی است رای خودتان را بگیرد و نتیجه بگیرد.

آقای میرزا محمود دخوانساری - عقیده بنده این است بوزارت داخله نوشته شود مجلسی از وزرا و وکلا تشکیل داده رسیده کی کنند به بیئتد شکایت رعایای تنکابن صدق است یاخبر آنوقت مجازات معین شود.

احسنالدوله - متجاوز از هزار عرضیه اینجا رسیده و جواب داده نشده گزارش هم بوزارت داخله توصیه شده تماماً بسما کشته است.

عمادالحکما - ما از برای تحقیق حاضریم ولی اول آنجا را رعایت بدهیم.

آقا شیخ حسین - حقوقیکه مسلمانی بر

مسلمانی دارد این است که قسمی را که مسلمان خورد باید قبول کرد علیحضرت همایونی قسم یاد فرموده که با اساس مشروطیت همراه است در این صورت ما باید او را همراه بدانیم پس هر مطلبی که راجع بیکی از وزراتها میشود و در آن مساعدت نمیشود باید عزل آن وزیر را از پیشگاه های یونی خواست.

آقای سید عبداللهم - این حرف آقای شیخ حسین کلیه است اما باید علاج این واقعه را خواست بلی وزیر اگر نتوانست از عهده بر آید باید عزلش را خواست چنانچه خواسته شد ولی باید علاج این واقعه را فعلاً خواست.

آقای شیخ حسین - عرض بنده این است که باید امتیث ولایات با هر کس هست از او خواست اگر نمیتواند استعفا بدهد تاهر کس که میتواند روی کار بیاید.

آقای شیخ ابراهیم - دو ماه پیشتر است که مثل سعه السلطنه را کشته و عمارت دیوانی را خراب کردند و معسوسین را در آورده اند. آ مجازات بیسیان نیامد و حاکی هم معین نشد حالا اشرار جری شده بعدی که کسی نمیتواند در بازار راه برود.

آقای شیخ حسین - آن کاغذها که از تنکابن آمده است کجا است بدهد تا بخوانند.

عمادالحکما - تمام را دادم خدمت آقای حجه اسلام آقای آقا میرزا سید محمد شرحی هم نوشتند و بوزارت داخله فرستاده حالام استاد یابهر از خود سپه دار نزد معتمد الدوله است.

آقای میرزا فضلعلی آقا - حالا که چند طغری ارائه بدهید.

آقای سید عبداللهم مجتهد - اگر امروز که عدلیه صحیح نداریم کسی خواست تصحیح کسی را مدلل نماید نمیشود مگر اینکه کمیسیون از وکلا و وزرا تشکیل شود و این استاد را ارائه دهند و تحقیق نمایند و حاصل مطالب را حضور همایونی عرض کنند.

آقای سیدحسین تقی زاده - این اصولی را که ما اخذ کرده ایم و اساس مشروطیت است مکرر عرض کرده ام که این يك ترتیب مخصوصی دارد و این ترتیب در قانون اساسی هم نوشته شده ملک هشت وزیر مشغول دارد کلیه امور مملکت راجع بآنها است و نباید مجلس صحبت کند دوباره اشخاصیکه پست تر از وزیر باشند هدیه مجلس باید باوزرا گفتگو نمایند و صحت کار را از آنها بغواهد این که گفته شد کمیسیون تشکیل شود این ترتیب خلاف معمول است و اینکه گفته شد بوزارت داخله نوشته شود مکرر نوشته شده نباید امر بر خود ماسته باشد و بعضی اینکه يك وزیر در اول ورودش جواب چهار کاغذ را داد اظهار شکر کنیم که جواب هر ایش ماده شده بعد ها مسامحه شود تمام وزرا باید بتوشیحات انجمن هر ایش توجه داشته باشند.

آقا سید عبداللهم - این که میگویند جواب بدهند اینگونه مطالب شما بالاخره راجع بوزارت عدلیه می شود و ما ایداً امروز وزارت عدلیه نداریم مادامیکه شما عدلیه ندارید این استفتائات مردم باید از میان برود غیر از اینکه این مطالب را در کمیسیون مخصوص باوزرا و وکلا نوشته تحقیق نمایند و بحضور همایونی عرض دارید راهی نیست همان مطلب سالار مقدم را حالا که عدلیه نیست خودمان حاضریم

تحقیق نمائیم و هر کس مقصر است بمجازات برسد.

امینالتجار - چند روز قبل از انجمن خبازخانه بعنوان بنده نوشته بودند قریب باین مضمون خدمت ذی شرافت آقای امینالتجار میرزا باقر خباز از دست جناب عالی در انجمن عارض است که يكصد و کسری طلب دارد کویا جناب عالی ادعائی دارید اگر اقرار دارید اورا ساکت نمائید والا خودتان پایک نفر دیگر را بفرستید در انجمن تحقیق شود.

آقای میرزا سید محمد مجتهد - انجمن خبازخانه معنی آن این است که در خصوص گندم و نان صحبت کنند نه اینکه در عمل حکومت و عدلیه دخالت نمایند.

امینالتجار - این آدم بدکار بود بنده سند او را دادم بوزیر مخصوص که مطالبه نماید قبل از این در عدلیه عارض شد بنده رقم بعد از تحقیق بدهی او معلوم شد او را توقیف کردند که بدهد فرمانفرما که وقت نمیدانم بچه ملاحظه او بیرون آمد و از وزیر مخصوص هم در این چند روز خبری نشد تا در روز در بازار جلومرا گرفت گفت دوست تومان از تو طلب دارم بده و برو همین طور رفتار کرد تا آمد جلودار الحکومه بادهای حکومت گفتم او را گرفتند از طرف حکومت فی الجمله تیبیه شد ولی از این رفع توهین من نمی شود من از مجلس کسب تکلیف میکنم.

(جمعی گفتند اگر این طور باشد دیگر وکلا نمیتوانند در مجلس بنشینند)

آقای سید عبداللهم مجتهد - خوب حالا تکلیف این انجمن چیست ؟

آقای میرزا محمود دخوانساری - توهین از وکلا شده نگاهماری آنها با حجج اسلام است حالا هر طور صلاح میدانید بفرمائید باید جلوی انجمنها را گرفت.

آقای سیدحسین - حالا گفتگو فقط درباره انجمن خبازخانه است اغلب از انجمنها کارخانه ترتیب داده فلما چیزی از آنها صادر نشده.

آقای سید عبداللهم مجتهد - این شکایات که در این مطلب اظهار شد حق عموم مسلمانان است که حفظ احترام و کلالا نمایند و این مجازات هم کافی نبوده باید فکری کرد که دیگر انجمنها از این رفتارها نکنند این شخص هم بعد از تحقیق باید تبعید شود.

آقای میرزا سید محمد مجتهد - چرا نظام نامه اساسی را چاپ نمیکند همان طور که هست چاپ کنید يك باطله روی آن بگذارند که چند نسخه با طرف فرستاده شود به بیات عالیات نزد حجج اسلام بفرستید و بنویسید که نظامنامه اساسی ما این است که رفع این مقله کاریها که بعضی کرده اند بشود.

آقای سیدحسین - باید در ایام تعطیل هفته مجلس فوق العاده تشکیل شده نظامنامه اساسی تنقیح شده و بصحه برسد.

مخیرالملک - بنده عرض میکنم این مطالب که در اینجا گفتگو می شود تماماً از بی بی است باید در کلیات حرف زد و درست کرد کلیات این مملکت امروزه خراب است یکی این که ملت از حدود خود تخطی کرده و وزراء هم ایداً مشغول نبوده و در قوه وزیر مشغول هستند امروز روز نامه جبل التین ببینید چه نوشته است عزل و نصب وزرا که بایک روزنامه نویسی باشد معلوم

می شود آنهم از خود او نیست لابد از میده اعلامی دارد پس در اینصورت وزراء چه طوری می توانند کار بکنند.

آقای میرزا سید محمد مجتهد - بنده يك حرفی بود می خواستم نکویم ولی حالا می گویم که این ترتیبی است که انشاق کرده اند مجلس را بهم بزنند اینها فقط برای این است که مملکت را برهم بزنند.

مخیرالملک - چه طوری می شود بکنند هم حاکم باشد هم تویخانه و تلگراف خانه با او باشد این چه قانونی است که کار درست نمی شود وزراء تکلیف ندارند تا از مصدر چیزی نباشد روزنامه جبل التین اینطور نمی نویسد این است معلوم می شود که هیئت وزراء تغییر خواهد کرد ما از هیچ جا خبر نداریم.

حاجی معینالتجار - جماعتی از مستبدین بلباس مشروطه در آمده بوکلا و وزراء و غیره بد می گویند و مقصد میکنند مردم ملت نیستند.

وکیل الرعایا - ما از دو جانب مغرب داریم یکی از طرف امر شرع و علاج آن آسان است همین که نظامنامه اساسی تمام شد رفع میشود و یکی از طرف دولت باید اشخاصی را که قلب مبارک یادشاه را منحرف می سازند تبعید کرد (تلگرافی نظام السلطنه نموده بودند از شیراز که مشر بود پراختلاف اخبار وعدم توافق بآنها در باره وزراء و غیره که هیچ معلوم نمیشود و وزراء پیش مجلس محل اطمنان هستند یا خیر و اظهار شکایت از معلوم نبودن تکلیف قرائت شد.)

آقای سیدحسین - در باب سپه دار نتیجه گرفته شود.

مخیرالملک - شما از کلیه گفتگو کنید.

آقای سیدحسین - شما کاینه صحیح ندارید.

آقای سید مهدی - بیاناتی در باب افتخاش تنکابن بیان آمد و نسانام ماند و همچنین مطالب رشت بعضی از آقایان گفتند باید وزرا را خواست بنده عرض میکنم از مشروطیت چیزی که در مملکت ما پیدا شده یکی آزادی قلم دیگر آزادی زبان آن مطلبی که آقای سید عبداللهم فرمودند و آقای مخیرالملک هم گفتند ببینید اشخاصی هستند که بلباس مشروطیت در آمده مقصد میکنند و تبعید دارند وزیر می هم راه است همراه باشد.

آقای میرزا سیدعلینقی - در اینکه این مملکت آسایش ندارد حرفی نیست باید مملکت را منظم نمود مادامی که وکلا و وزرا متفق نشوند نمیشود اصلاح کرد سلطان ما بسم الله عاقل است مادر این مملکت سه قسم آدم داریم یکی ملتی یکی دولتی يك فرقه ثالثی هم هستند که در مذهب و سیاست هم جدا هستند مقصد می نمایند و اسم ندارند باید ملت و دولت متحد شده يك فکری برای آنها نمایند.

دکتروالی الله خان - بنده از اشخاصی هستم که از اول در اینجا بودم اگر کسی بیرسد که این چه مجلس است میگویم مجلس پارلمان نیست ولی همه یکی از سلاطین ساسانیان روزی بتنجسی گفت که بطالع من نگاه کن بین من یادشاه می شوم یا نه گفت یادشاه نمیشوی ازضا آن ولیعهد یادشاه شد بآن منجم ایراد کرد در صورتی که تمام مملکت هرج و مرج بود منجم گفت با این مملکت باز هم میگویم

پادشاه نیستی منهم بخودم میگفتند که این مجلس میشود تا اینکه دوسه حکم صادر شد گفتند شاید بشود بعد در همان احکام نگاه کردم دیدم آتیم صحیح نیست مثل نیولوت که حکومت آنها با همان صاحبان نیول شده است و این روزها کابینه وزرا تغییر کرده است

اما مجلس معرفی نمیشوند شما آیا وزیر جنگ خودتان رامینتانسید (جسی گفتند اینطور نیست) آقا میرزا افضل علی آقا - مجلس خیلی کارها دارد عقب است ولی نباید خودمان هم اسباب پیدا کرده ایراد بگیریم در خصوص نیول گفتید که مجری نشد و ملت آن است که از باب نیول حاکم شدند و حال آنکه این مطلب چنین نیست و حکم مجلس در کمال خوبی مجری شد

آقا حسین ققی زاده - بنده یاد کترو ولی الله خان هم عقیده هستم و میگویم این مجلس را ارمان نیست و خیلی هم گفته ام شاید بعضی هم از من رنج برده اند و من هر وقت حرفی میزنم در عهد خودم لازم میدانم که از دو چیز تخطی نکنم یکی از شرع و یکی از ترتیب مشروطیت وقتی هم که من این دو ملاحظه را کردم اگر هر عنوانی بکنم سایرین حق اعتراض و بیاهو ندارند و فرض مخالف اکثریت هم باشد اکثریت یک رای مانع آزادی اقل نیست هر چه هست باید خارج از این دو ترتیب نباشد روز

نامه آزادی است مادامیکه مخالفان این دو نباشد آنچه آزاد است مادامیکه مخالف این دو نباشد همه جا معمول بوده که وکلا در مجلس بر دو قسمند یکی طرفدار وزراء و یکی برضد آنها و وقتی وکیل گفت چرا وزیر جنگ معرفی نمیشود نباید آنها را یکسان بگویند و آنرا مانع او بشوند من در تمام آنها حرف دارم و میگویم تمام تقصیر از آنها است این یک کلام را هم میگویم امروز اکثریت آرامی این هفت وزرا موافق است و مخالف کم است ولی کم بودن دلیل بر خلاف مشروطیت و شرح نمیشود من ثابت میکنم که تمام اینها مضرند و اقل تقصیر آنها اینست که هر استقامت ندارند

حاجی محمد اسمعیل آقا - اینکه وزرا نیاورند از این است که در آمدن باین مجلس اطمینان ندارند و از اشراقی که شراکت میکنند خائفند آقا سید حسن ققی زاده - اینقدر که بوزارت خانه نوشته شده و سامحه میشود از چه راه است در یک روزنامه اگر کسی بدوشت و خلاف قانون بود آن نمره بخصوس را باید دید و آنشخص را باید مجازات داد و انجن اگر خلافی کرد هر یک از افراد آن انجمن که این کار بد را کرده او را باید مجازات داد تمام انجنها اشخاصی که در مجلس بد میکنند همان شخص مضموس را که گفت باید مجازات داد و اگر بر خلاف قانون حرکتی نکند نمیشود بیاین شخصی گفت که روزنامه را باید توقیف کرد

آقا سید حسن حسین - اینکه حاجی محمد اسمعیل آقا گفتند که وزرا از فحش مردم می ترسند حق با آنها است زیرا که هم تقصیر از وزرا است و هم از وکلا اینکه میگویند عدلیه نداریم یا علتش آن است که مردم بد میکنند نفس تمام این کارها از آن است که مجازات درین نیست

مخبر الملک - ما ما الفاظ یاد گرفته ایم ولی هیچ نمیدانیم مصلحت چیست بنده هم میدانم مشروطیت چیست بیک جوان بیست و پنج ساله اجازه میدهند بود

گردش کند تجارت نماید ولی بیک طفل پنج ساله اجازه نمیدهند بواسطه اینکه بنده ای بیایم و بپایان هنوز مشروطه را نیاورند و بپوشه هستند نباید آنها را و کاغذ برده بسال خود اینها را لازم دارند

آقا سید حسن ققی زاده - اگر سایرین حرف میدهند الفاظ است از شما هم همین طور است شما با بطور نمیتوانید آزادی را از مردم بگیرید

مخبر الملک - من میگویم این مطالب که در روزنامه نوشته میشود در تمام ایلات رفته دیگر برای هیچکس چیزی باقی نمی ماند اینست که هم جری شده ملک متشوش گردیده میخوایم بدایم روزنامه سبل الدین امروز عزل هیئت وزراء و نصب هیئت دیگر را خواسته است از روی چه میزان بوده است

آقا شیخ حسین - از جناب ققی زاده سؤال میکنم که گفته اند من ملاحظه میکنم هر حرفی را که میزنم مخالف با قانون شرع و مشروطیت نباشد آیا در کدام ملک مشروطه بلکه جمهوری هست که یک نفر غیر مسلم الهال که بپدر و مادرش را مانع بشناسیم از بیابان چراغ کاز گرفته تا اینجا بیک نفر وزیر میگویند و لو اینکه گیریم آن وزیر همراه نباشد آیا صحیح است این حرکات

آقا سید حسن ققی زاده - این مسئله برطبق آنچه گفته شد ندارد البته هر کس بر خلاف قانون حرکت بکند باید بگیرند مجازات بدهند اینهم از عدم همراهی وزراءست نه اینکه اینجا این حرفها زده بشود که فلان روز نامه چرا چنین نوشت برای اینکه مخالف با آراء جمعیست با ایالات و قبیله که اینها را ببینند و بشنوند اطاعت میکنند این حرفها برای اینست که میخوانند آزادی و مشروطه را از مردم بگیرند

حاجی معین التجار - اگر درست این نظرها ملاحظه شود معلوم خواهد بود که امروزه کار بجای رسیده که اگر آنچه هست گفته نشود در خطر خواهیم بود ولی میگویم باین وضع مجلس و بسا این نظرها در لباس مشروطیت و مردم را هیچ شدن کار پیش نمی رود این مردم نه بوکلا و نه بوزراء کسی اطمینان ندارند پس بکلا دیگر انتخاب کنند که آنها اطمینان دارند و بهتر کار میکنند انجنها هم که بعضی اقدامات می نمایند که بهیچ قانون درست نیست سیدی آمد بمن مظالم شد که طلبی از کسی دارم من او را فرستادم پیش حاکم و حاکم آدم فرستاد آنشخص را بیاورند جمعی در بین راه جلوی آنها را گرفتند که ما نمیگذازم و شخص متعسر را از دست مامور گرفتند که چنین چیزی نیست و دروغ گفته باید اساس کار را درست کرد و کلا فرض را کنار بگذارند و بوزراء متعدد شوند اشخاصی که دور شامرا گرفته و نمیگذارند آنها را دور کنند مردم دیگر بترسند آمدند و یاد از زمان استبداد میکنند

آقا سید حسن حسین - علاج را بگویند که چه باید کرد

مخبر الملک - علاج اینست که وزراء را بخوانند اگر مانع اظهار کردند رفع نمایند والا استمفا بدهند ولی من می گویم این آزادی که امروزه هست هیچ وزیری نمی تواند کار بکنند بکنند روزنامه نویس حق ندارد که وزراء را عزل و نصب نماید

رئیس - مصلحت این روزا این است که استمفا بدهند ولی ملت هم باید حد و تکلیف خود را بدانند که بعد از این هیئت یک هیئت خواهند آمد که بعد از سه روز مجلس را بهم خواهند روزه (مجلس ختم شد)

آزادی و مشروطه امروز باید باندازه اسباب موجوده واقتمانی وقت باشد ما امروز آن اسباب را نداریم که مشروطه کامل داشته باشیم

وکیل الرعایا - از این مذاکراتی که شده حق بکده مردم از میان رفت یکمده اشخاصیکه از جنبه دنیا بودند در این دور تا آخر آنچه کردند گفتند دیگر از آن کارها نمیکند جمعی هم از آن کارهای گذشته ایشان مفی الله سائل گفتند بعد که روی کار آمدند جمعی دیگر راهم با خودشان هم دست کردند و مشغول همان کارهای پیش شدند باید با آنها صریحا گفت که بیاید تکذیب والا مردم نمی گذارند که دیگر از آنکارها بکنند

آقا سید محمد جعفر - هر چیزی يك موضوعی دارد که شخص آن را در نزد خودش جلوه میدهد و میگوید که غیر از این نیست و مانع باید تقدیم از مشروطه خارجه کنیم باید باقتضای ملک خودمان مشغول کار شویم يك اندازه تقصیر وزراءست و يك اندازه هم قصور از طرف مجلس است که هر مذاکره شده علاج را معین نموده عقب نمیکنیم نتیجه بدست آمده مردم امید واری حاصل کنند و نیز بعضی ها از روی فرض حرف میزنند باید این فرضها بر داشته شود

آقا شیخ حسین - باید نتیجه گرفته شود از این فرمایش آقا سید جعفر آقی ققی زاده شما را بشرافت و جدهات زهرا (ع) قسم میدهم که آیا این مردم باید این حرفها را بوجوب قانون بگویند یا نه

آقا سید حسن ققی زاده - پس در اینجا نباید گفت که مشروطه است زیرا که مشروطه تقدیری و فرضی معلوم نیست همه با شما متفق هستند که مشروطه باقتضای مملکت باشد ولی باید آن مشروطه مقتضی را روی کافذی نسخه کرده دست به بدهند تا بدانند چیست واز روی آن عمل کنند زیرا که هر چه در اینجا گفته شود میگویند مقتضی امروزه نیست شما اگر نوکری داشته باشید که اطاعت نکند و هر چند روزی بفرمان کند باید او را جواب بگویند شما میگویند مشروطه و آزادی امروز مقتضی نیست میگویم آنچه مقتضی است بگویند من میگویم تقصیر کابینه است که امروز اکثریت آرا با آنهاست که این هیئت ثابت لایقتر هستند چرا این همه اقتضات و بی ترتیبی در این مدت استمفا ندارند این اقل درجه است که باید استمفا بدهند آقا شیخ حسین - گیرم تقصیر کابینه شد

اینکه مردم فحش میدهند صحیح است [حسام الاسلام - بنده در سه موقع مسطر حرف دارم یکی در مجامع و انجمنها مجامع صحیح و خیلی خوب است ولی در صورتیکه مخالف پولتیک رفتار نکنند یکی در باب روز نامه هر وقت چیزی بر خلاف نوشت باید مجازات شود و یکی دیگر در کابینه وزراء این کابینه چند ماه است که شمارا معطل کرده اند تا کی آخر يك پول کار صورت ندانند باید استمفا بسنند

رئیس - مصلحت این روزا این است که استمفا بدهند ولی ملت هم باید حد و تکلیف خود را بدانند که بعد از این هیئت یک هیئت خواهند آمد که بعد از سه روز مجلس را بهم خواهند روزه (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز پنجشنبه ۱۹ رجب (۱) دارالشورای ملی آقا سید محمد ققی - لایحه از طرف انجنمن اصناف رسیده که خلاصه مطالب مجلس بالا هم از این معلوم می شود (لایحه را قرائت کردند) ۱۸ رجب ۱۳۲۰ از طرف عموم انجنهای دارالافتاه

حضور افتاض ظهور و کلام محترم مجلس مقدس شورای ملی شید الله ارکانها عرض نظم و اخطار مینمائیم سالیان دراز بر ما ملت بدبخت گذشت که ذلت و یربشانی فقر و مسکنت جهالت و بی علمی عدم اسایش امنیت خرابی و یرانی مملکت وسایر نواقص امور راجعه بدولت و ملت هر روز برای آتیه ما تدارک می شد و بدبختانه جهة و علت آن را نمیدانستیم و همه در خواب غفلت می زدستیم تا يك سال قبل که يك ندای قبیض بگوش هوش ما خواند ای ملت بیچاره هفت تا کی بیهوشی تا چند چشمی باز نمائید و گوش فرا دارید که نفس آخرین در رسیده و نزدیک است تاروپود ملت و مملکت از هم گسیخته شود و آبروی يك دولت شش هزار ساله در نزد اجانب ریخته گردد ما نیز بجهت الله از برکت آن ندا بخود آمده برای روزیاه روزگار تپه خود تفکری کردیم که بفهمیم این بدبختی را چه باعث و این بیچارگی را که امرین موجب است هر چه تصور کردیم علت و سببی نیافتیم جز اینکه دیدیم مملکت ما قانون اساسی ندارد دستگاه دیوان ما منظم نیست حدود و حقوق دولت و ملت لاعلم بود و نامعلوم است احکام نفوسمان نسبت بیکدیگر ضالم و مظالمیم و نیز بغیوبی فهمیدیم که اگر اسیر سرینجه ظلم و استبدادیم و اگر دچار جهالت و بی علمی هستیم اگر در نظر اجاب وحشی مینمائیم اگر نسا داد اخلاق داریم اگر از حیث ترقی و تمدن از تمام ملل عالم عقب افتاده ایم اگر بحال العطب اجاب گشته ایم وبالاخره اگر از تمام نعمتهائی که دیگران واجد شده اند ما محرومیم نیست مگر بواسطه نداشتن قانون معلوم ن بودن حدود و حقوق مردم و ان نظام دستگارد دیوان لذا با کمال عجز و نضوع مستمسک بدلیل عنایت حجج اسلام ادام الله ظلالمم گردیده و چون درخواست همه این نواقص در کلام مشروطیت مندرج بود از دولت استعفا مشروطیت نمودیم و بعمد الله بر متهای مطلب خود کامران شدیم اعلان مشروطیت دولت علیه ایران بتمام دولتمندانه شد و در عداد دول گنستی توسیونی بشمار آمد ملت ایران بسایین نعمت متمتعیم و بسایین موهبت بیاهی گردیدند ولی نمیدانیم چه علت دارد چندی میکند نظامنامه اساسی مانوخته شده و معض تطابق و توافق با قانون مقدس اسلام هم از نظر فیض اثر حجج اسلامه ما نیز گذشته فقط برای جزئی اختلافی که در یکی دو فصل آن بظهور رسیده مجلس مقدس از اصل نظامنامه که اساس مشروطیت منوط بشروط و اجراء آن است صرف نظر فرموده اینهمه اشعرا ب و همچنان عامه و هر چه و مرج مملکت را طرف اهمیت قرار نمیدهند و قانون اساسی که اهم مقاصد مجلس است مسکوت عنه گذارده اند اینک عموم ملت از هیئت و کلام محترم مجدانه استمفا دارند که زیاده از این بدبختی این ملت و مملکت را راضی نشوند تصحیح و رفع این جزئی اختلاف را موکول برای و فتوای حجج اسلامیه ادام الله ظلالمم گذارند تمه

(۱) در روزنامه مجلس مذاکرات جلسه ۱۷ رجب نامی درج شده است

نظامنامه را که در مطابقه با فتواین شرع مطاع مسلم گردیده محل اختلافی نیست از تاریخ امروز لغایت سلخ این ماه تمام کرده بملت منت گذارند مرحمت نیابند و اگر بیلر بسامحه گذشت اقدامات لازمه ملت را عمل بر سوء صدی نشاند که بر ابستی ازان و مال خواهند گذشت و از این مقصد باز خواهند گشت احتلا جاسارت کرده زیاده تصدیح نمیدند

آقا سید محمد ققی - تمام ضرور خسارتها با آنها است چه طهران چه خارج باید رفع خسارت آنها بطوری بشود

احسن الدوله - کار بندا کرات گذشته نداریم صحبت از امروز است در مجلس بالا هم صحبت خیلی شد ولی از اول حمل تا کنون هر چه مذاکره شده بی نتیجه مانده و عادت کرده ایم که تمام مطالب را بی نتیجه بگذاریم تمام خسارتها بملت وارد میشود از سستی و سها مده مجلس است نتیجه که بیکدیگر میباید در هر امری استادگی کنیم برای نتیجه بگیریم و اخطار کنیم اگر قبول نشد آنوقت معلوم میشود که همراه هستند یا نیستند

حاج علی آقا - آیا مجلس تا حالا رای هائیکه داده چه شد؟ احسن الدوله - مجلس هر چه رای داده مجری شده است بر گشت نیول تعمیر جنس منزل نایب السلطنه و ظل السلطان و غیره منتهی شا کوکوهی میکند آنها هم اقدام نمیکند

آقا سید محمد جعفر - یکی مسئله اسراء توچان و سالار معتمد است که تا کنون چقدر مذاکره شده است و هیچ نتیجه گرفته نشده آقا میرزا افضل علی آقا - بنده عرض دارم بعضی بوکلا میگویند باید چنین بکنند و چنین بگویند آیا میخوامم بی رسم ما وکیل واسیر این صنفر هستیم که هر وقت هر حرفی بزنند با سو بگویند اصناف هم بوکلا ما هستند پس ایلات و س کرور خلق ایران هم همه حق دارند هر وقت حرفی بزنند باید رای آنها را هم ببینیم که همه متعسفند یا اینکه باید بحرف این چند نفر گوش داد

آقا سید محمد جعفر - تصحیح امر ما باین است که هر مطلبی را شروع میکنیم باید نتیجه گرفته رجوع بوزیر مسئول آن نمائیم اگر اصلاح در مدتی از زمان شد خیلی خوب و اگر موانع اظهار کردند باید رفع نمود والا اگر اصلاح نشد باید بملت اطلاع داد

آقا مهدی باقر - وظیفه وکیل این است که از کشته شدن و مردن خوف نداشته باشد تا اینطور نباشد نمیشود با آزادی در اینجا نطق کند مردم این مملکت چهار قسم شده اند یک فرقه میگویند شاه همراه نیست يك فرقه میگویند و کلا کار نمیکند يك فرقه میگویند بواسطه این علمائیکه در حضرت عبدالعظیم متعسف هستند کار پیشرفت نمیکند اسرای خود را عرض میکنم قسم بخدا میخورم شاه همراه است اما در خصوص آقا بیان حضرت عبدالعظیم آنها آقا بیان ما هستند از آنها هم کمال اطاعت را داریم ولی هشت نفر هستند که محل کارند اسیرها در نایب السلطنه سعاد الدوله و اقبال الدوله و چهار نفر دیگر ذی وزیر مخصوص همراه است این چند نفر نمیکند ازین کار پیشرفت کنند و حال شاه را منقلب میسازند باید بملت گفت و اینجا نشست و خواست تا آنها تیور شوند

حاج سید عبدالرحمن شهشانی - ملت ما مردم را بجعه و کالت فرستادند که تقویم کار آنها را بکنیم اگر ما ملاحظه اشخاص را بکنیم خیانت است و آنچه نشدنی است عقال نباید بگویند اینک میگویند اهلی حضرت شاه همراه نیست לנו است و اینکه بگویند دیگران که وسائط هستند نمی گذارند معلوم است استبداد در بنیان تمام ما جا گرفته است اگر بگوئیم درست شدیم غلط است پس قرار شد که برای مصلحت در اینجا حرف بزنیم باید بگوئیم نمی شناسیم این اشخاص را و هم می شناسیم ما باید بوجوب مشروطه باوزرا طرف باشیم آنها خوب هستند باید نمیدانم تمام این مقاصد بواسطه عدم اجراء مجازات است عدم مفاست از مرتب شدن قوانین و خرابی اداره عسکره است اینها را باید خواست جواب اینها را باید بگویند اگر بگویند قدرت نداریم سبب عدم قدرت را باید اظهار کنند اگر ما بگوئیم علت فلان شخص است و باید بیرون کرد این مطلب تکلیف ما نیست تمام قوای مجریه دست آنها است ما باید هر چه را بخواهیم از آنها بخواهیم اگر میتوانند بکنند والا استمفا بدهند

آقا میرزا افضل علی آقا - کسی که وکالت می کرد راز عهده گرفت باید هر چه مصلحت است بگوید تمام کارها را نباید بگردن وزراء انداخت در صورتیکه نمیتواند آنها اظهار نمایند و محظور دارند پس ما باید آنچه صلاح است بگوئیم

حاجی سید مرتضی - بنده عرض میکنم باین حرفها خود را معطل نکنید ولی خود متعسر کسی نشوید یکی چهار نوکر اگر داشته باشد و آنها مواج بدع از حرف آنها بیرون نیبرود شما مشروطه ندارید مشروطه را گرفته بدست وزیر مسئول بدید آنوقت هر امری را جدا باید از وزیر مسئول بخواهید

آقا شیخ حسین - عقیده بنده این است که مشروطه را گرفته و داریم مادامیکه يك ایرانی باقی است مشروطه هم باقی است مشروطه میگوید بنده ما باید مثل خار به رفتار نمائیم تمام طرف ما با بدبخت نفر وزیر باشد آتقدیر هیئت عوض شوند تا درست شود ولی من میگویم اشخاصی که اطراف شاه هستند نمیکند مثل اینکه طبیب بر سر مرضی آمده میگوید فلان دوا را باید بخوری بعضی فتواها نمیکند ازین باید این اشخاص را تبعید کرد

دکتر ولی الله خان - باید بفهمیم که معنی مشروطیت چیست بعضی طوری عنوان کردند و بعضی طوری دیگر بنده عرض میکنم بکوفت این است که شخص قهرمانیت و حاکمیت پیدا می کند بطوریکه هم حکم میکند و هم مجری میسازد ولی ملت نیست که این حکمها همه نمی توانند متحمل شوند این راسلطنت استقلالی و مستبد میگویند مثلا ماقله آورده ایم و زیاده از قوه او کار خواسته ایم این کار نخواهد شد این چیز صرف است يك صورت هم هست که عموم ملت جمع شده قانونی وضع میکند و خودش هم مجری میسازد این تفویض صرف است يك صورت دیگری هست که جبراست و نه تفویض و او این ترتیب مشروطیت است ملت میگوید که ما حاضریم که جان خود را فدا کنیم ولی شاه معدودی هستند که باید برای ما کار بکنند پس اصل ملت است و آنها فروغ و فتی این طور شده ملت معده و کلاهی منتخب میسازد و می فرستد و میگوید که آنها مسبوق بحال

ما سند موافق حال ملت قانون وضع میکنند شاهام
آنوقت قبول میکند و هشت نفر و کلا معین می نماید
که او اکلیاها سروکار داشته باشد و از آنها کار
بخواهند حال دارالشوری ازوزراء باید کار بخواهد
اگر نخواهد از تکالیف خود تجاوز کرده است چند
شقبل عرض کردم که هرچه خواستیم بکنیم بچه
این ترتیب و وضع دریکجا ملاحظه کنم پیدا نکردم
ماضاوت می کنیم اجرا می خواهیم بکنیم همه کاری
می کنیم جز آنچه تکلیف ماست .

مدتی زحمت کشیده اینجا ریاست کند نشد رفت بشاه
هرس کرد اینکه پول داده میشود بجایای دیگر
که مجلس را خراب کنید نمیشود باید بیوسط من
که لباس مشروطه دارم خراب شود میثقی پول گرفته
ویانچمنها آدم فرستاده که فساد نمایند از مشتب خواش
میکنم از این برادران اگر امام حقی داریم دیگر از
این باب حرفی نزنند .

حاج محمد تقی - کاریش نمیرود رای مجلس
مجری نمیشود حالا دو ماه است که خالصجات را گفتند
باقبال الدوله نباشد دویتر که قریب یک کرومنازانه
میدهند سلطنت میگوید مال شخص خود من است بهر
کس میخوانم میدهم .

آقای میرزا محمود اصفهانی - دورای
داده شده است یکی اینکه از اقبال الدوله گرفته شود
یکی اینکه بدو نفر دیگر داده شود .

آقای سید حسن تقی زاده - این مطلب را
بهمان مطلب سابق است کاریکه درمملکت میشود و
برخلاف قانون است باید بکنم فاعلی دارد از قلوب
نمیوانیم شکایت کنیم بلکه از دست کسی که آنکار
از او صادر میشود شکایت میکنیم وقتی که مملکت
مشروطه شد باید که نام نوشته میشود دولت میدهد
چند نفر را هم میمیرد و طرف مجلس قرار
میدهد این خلاف قانونی که میشود از دوشخ خارج
نیست یا خود وزیر مشمول کرده است بحکم قانون
مشول است اگر قریب از وزیر مشمول از قریب سلطان
صادر شود باید از وزیر مشمول بخواهیم که مجازات
بدهد فقط یکجا ما حق شکایت داریم که اگر شخص
اعلیحضرت یک قانونی راه میزند و لایق است دستخط
بدهد وزیر مشمول صادر میشود آنوقت هم باید آن
وزیر مشمول ملتفت شود که این حکم خلاف قانون است
یارد کند یا انتظار نماید فرضاً آمد روزی که وزیر
مشول رجوع نکرد آنوقت روزی است که ملت باید
شکایت کند .

آقای میرزا سید محمد مجتهد - این مجلس
اگر هم بخوردش خود این مجلس استدلال کسی
دیگر نمیتواند بهم بزند .

آقای سید عبداللّه مجتهد - روزنامه نویسا
درست خبر بیرند و کلمات مارا درست حفظ کنند
اگر مطلب بیرون نماند در مجلس دیگر کلام را
بسط بخواهیم داد (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه ۲۱ رجب
دارالشوری ملی

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۱۹ آذر
مرتضی قلیخان قرائت کردند وعده که از کلام عظام
در هفته گذشته در مجلس رسمی حاضر شده بودند از
قرار ذیل بود .

مجلس روز شنبه ۲۴ فر
مجلس روز یکشنبه ۲۵
مجلس روز سه شنبه ۲۷
جمعی گفتند خوب است هر یک از و کلاه که حاضر
نمیشوند باسم من میشود .

آقای سید محمد تقی - من با آقای محقق الدوله
گفتم که اسم را همین فرمایند بطور میهم نوشتن
فایده ندارد .

آقای سید محمد تقی - امروز گذشت ولی
بدعا باید فائزین زو کلاه عظام باسم من شده و در
روزنامه عیناً درج شود .

احسن الدوله - جناب رئیس لایحه است
که جمعی هم از و کلاه امضاء نموده اند باید
قرائت شود .

آقای میرزا محسن - در چند روز قبل قرار
شد که قبل از قرائت نظامنامه شروع به بیج مذاکره شده
ولایحه خوانده نشود .

وزیر داخله - من منتهی مسئولیت و مشروطیت
را میدانم که اگر موافق باشد باید خودمان رفع
کنیم والا باید استعفا بدهیم و همین جهت بود که
هیئت وزرا میخواهند استعفا بدهند و ترتیب مشروطیت
و مسئولیت را حضور همایونی عرض کردند و بر
طبق آن متباب تأکید دستخط مبارک صادر شد
و تصدیق چند ماده از نظامنامه وزارت داخله شروع
به مذاکرات گردید .

وزیر داخله - چون در کابینه وزراء در این
ایام تغییر و تبدیلی داده شده بود لایحه امروز اولاً
برای معرفی حاضر در مجلس شده اند .

(جناب مستوفی الممالک) وزیر جنک مشول و
(جناب علامه الممالک) وزیر عدلیه منتخب شده اند و ثانیاً
در باب کتبه امورات یا هیئت وزراء شرفیاب خاکبای
همایونی شدید و آنچه لازم بود در اصلاح کتبه کارها
عرض شد و بعضی احکامات مطاعه لازم صادر گردید
برای این حاضر در مجلس شدید که خاطر آقایان
و کلا را از مسراتب مستحضر داریم و دستخطی هم
صادر شد تا که در اجرای قوانین مشروطیت و انجام
قانون اساسی و سایر قوانین که انشاء الله آقایان
و کلا اقدامات مجدانه نمایند و تأکید میکنیم که قانون
اساسی را زودتر تمام کنند .

(اظهار امتنان شده و تبریک گفته شد)
آقای سید حسین - تبریک و امتنان بعد از ظهور
کار و خدمت است .

آقای سید محمد جعفر - پس از ظهور خدمت
و نتیجه باید تبریک گفته و اظهار امتنان نمایم .

حاج امین الضرب - اما اینکه حضرت اشرف
فرمودند باید و کلا جداً مشغول کار شوند و کلا
وقتی میتوانند مشغول کار باشند که حواسشان جمع
باشد و در اطراف مملکت و سرحدات صدائی بلند
نشود و اتفاقی نباشد .

وزیر داخله - امیدواریم که انشاء الله مسئولیت
بشود و فلام انقلاب کلی جانی نیست که موجب
اختلال حواس شود .

حقوقیکه ضما هستند و خیلی حکم حقوق دارند
داده شود که این بیچارهها بامر اله از دست رفته اند .

حاجی محمد اسمعیل آقا - تا با امروز یک
اسباب انتظاری بین وزراء و و کلاه بود که در
واقع نمیتوانستند بتکالیف خود عمل نمایند ولی
امروز گویا آن اسباب بعد از رفع شد و هیئت
وزراء به مجلس آمده اظهار همی فرمودند امیدواریم
دیگر بعداً کتبه امور اصلاح شود اما اگر در بین
کار سکتوخ بدهد دیگر مجلس قبول نخواهد کرد .

وزیر داخله - من منتهی مسئولیت و مشروطیت
را میدانم که اگر موافق باشد باید خودمان رفع
کنیم والا باید استعفا بدهیم و همین جهت بود که
هیئت وزرا میخواهند استعفا بدهند و ترتیب مشروطیت
و مسئولیت را حضور همایونی عرض کردند و بر
طبق آن متباب تأکید دستخط مبارک صادر شد
و تصدیق چند ماده از نظامنامه وزارت داخله شروع
به مذاکرات گردید .

وزیر داخله - چون در کابینه وزراء در این
ایام تغییر و تبدیلی داده شده بود لایحه امروز اولاً
برای معرفی حاضر در مجلس شده اند .

(جناب مستوفی الممالک) وزیر جنک مشول و
(جناب علامه الممالک) وزیر عدلیه منتخب شده اند و ثانیاً
در باب کتبه امورات یا هیئت وزراء شرفیاب خاکبای
همایونی شدید و آنچه لازم بود در اصلاح کتبه کارها
عرض شد و بعضی احکامات مطاعه لازم صادر گردید
برای این حاضر در مجلس شدید که خاطر آقایان
و کلا را از مسراتب مستحضر داریم و دستخطی هم
صادر شد تا که در اجرای قوانین مشروطیت و انجام
قانون اساسی و سایر قوانین که انشاء الله آقایان
و کلا اقدامات مجدانه نمایند و تأکید میکنیم که قانون
اساسی را زودتر تمام کنند .

(اظهار امتنان شده و تبریک گفته شد)
آقای سید حسین - تبریک و امتنان بعد از ظهور
کار و خدمت است .

آقای سید محمد جعفر - پس از ظهور خدمت
و نتیجه باید تبریک گفته و اظهار امتنان نمایم .

حاج امین الضرب - اما اینکه حضرت اشرف
فرمودند باید و کلا جداً مشغول کار شوند و کلا
وقتی میتوانند مشغول کار باشند که حواسشان جمع
باشد و در اطراف مملکت و سرحدات صدائی بلند
نشود و اتفاقی نباشد .

وزیر داخله - امیدواریم که انشاء الله مسئولیت
بشود و فلام انقلاب کلی جانی نیست که موجب
اختلال حواس شود .

حاج امین الضرب - اما اینکه حضرت اشرف
فرمودند باید و کلا جداً مشغول کار شوند و کلا
وقتی میتوانند مشغول کار باشند که حواسشان جمع
باشد و در اطراف مملکت و سرحدات صدائی بلند
نشود و اتفاقی نباشد .

حقوقیکه ضما هستند و خیلی حکم حقوق دارند
داده شود که این بیچارهها بامر اله از دست رفته اند .

حاجی محمد اسمعیل آقا - تا با امروز یک
اسباب انتظاری بین وزراء و و کلاه بود که در
واقع نمیتوانستند بتکالیف خود عمل نمایند ولی
امروز گویا آن اسباب بعد از رفع شد و هیئت
وزراء به مجلس آمده اظهار همی فرمودند امیدواریم
دیگر بعداً کتبه امور اصلاح شود اما اگر در بین
کار سکتوخ بدهد دیگر مجلس قبول نخواهد کرد .

وزیر داخله - من منتهی مسئولیت و مشروطیت
را میدانم که اگر موافق باشد باید خودمان رفع
کنیم والا باید استعفا بدهیم و همین جهت بود که
هیئت وزرا میخواهند استعفا بدهند و ترتیب مشروطیت
و مسئولیت را حضور همایونی عرض کردند و بر
طبق آن متباب تأکید دستخط مبارک صادر شد
و تصدیق چند ماده از نظامنامه وزارت داخله شروع
به مذاکرات گردید .

وزیر داخله - چون در کابینه وزراء در این
ایام تغییر و تبدیلی داده شده بود لایحه امروز اولاً
برای معرفی حاضر در مجلس شده اند .

(جناب مستوفی الممالک) وزیر جنک مشول و
(جناب علامه الممالک) وزیر عدلیه منتخب شده اند و ثانیاً
در باب کتبه امورات یا هیئت وزراء شرفیاب خاکبای
همایونی شدید و آنچه لازم بود در اصلاح کتبه کارها
عرض شد و بعضی احکامات مطاعه لازم صادر گردید
برای این حاضر در مجلس شدید که خاطر آقایان
و کلا را از مسراتب مستحضر داریم و دستخطی هم
صادر شد تا که در اجرای قوانین مشروطیت و انجام
قانون اساسی و سایر قوانین که انشاء الله آقایان
و کلا اقدامات مجدانه نمایند و تأکید میکنیم که قانون
اساسی را زودتر تمام کنند .

(اظهار امتنان شده و تبریک گفته شد)
آقای سید حسین - تبریک و امتنان بعد از ظهور
کار و خدمت است .

آقای سید محمد جعفر - پس از ظهور خدمت
و نتیجه باید تبریک گفته و اظهار امتنان نمایم .

حاج امین الضرب - اما اینکه حضرت اشرف
فرمودند باید و کلا جداً مشغول کار شوند و کلا
وقتی میتوانند مشغول کار باشند که حواسشان جمع
باشد و در اطراف مملکت و سرحدات صدائی بلند
نشود و اتفاقی نباشد .

وزیر داخله - امیدواریم که انشاء الله مسئولیت
بشود و فلام انقلاب کلی جانی نیست که موجب
اختلال حواس شود .

حاج امین الضرب - اما اینکه حضرت اشرف
فرمودند باید و کلا جداً مشغول کار شوند و کلا
وقتی میتوانند مشغول کار باشند که حواسشان جمع
باشد و در اطراف مملکت و سرحدات صدائی بلند
نشود و اتفاقی نباشد .

رسول هم برای محدود و حقوق معین کرده است و
ما همیشه در زیر سایه دوصفت که یکی راستی و یکی
اتحاد باشد تمام حقوق را میبریم و داشتیم ولی
بعد از آنکه این دوصفت از میان ماها رفته و کاسته
شد تمام حقوق ما از هم کسیخته شود تا پارسال
ببود رشته ملیت ما از هم کسیخته شود تا پارسال
حجج اسلام و آقایان عظام از شاه مقهور خواش
گردند که آن حقوق متروکه را بما بدهند و شاهنشاه
میرود هم مرحمت فرمود و اعلیحضرت همایونی هم
آنرا تکمیل فرمودند و این حقوق را مشروطیت
میگویم و چون این حقوق خزینه ملت است اعلیحضرت
شاه کلید این خزائن را بدست هشت وزیر دادند
و ملت هم ماو کلا را منتخب کرده بر مرکز فرستاده
اند بجهت اینکه نظارت در این خزائن داشته باشیم
لهذا اولاً حضرت اشرف انابک میگویم تمام این
سی کرور ملت ایران حتی آنهایکه در سرحدات
هستند اگر بیکتفوی تعدی شود شخص شامشول
هستند و همه بطور سایر وزرا مثلا اگر دبیری از
مالیه ملت حیف و میل شود وزیر مالیه مشول است
و همچنین وزیر جنگ مشول است اگر بیکتفوی از شون
کسو حقوق آنها نرسد باید ما مشولیت را از
آنها بخواهیم ولی یک حرف دیگر هم هست که باید
بگوئیم بعد از آنکه ملت ما را منتخب کرده اند دیگر
خودشان حق مداخله و گفتگو ندارند و دیگر اینکه
حضرت اشرف گفتند ما میخواهیم استعفا بدهیم ما
نخواهیم گذاشت که شما استعفا بدهید چرا که ما نامه
چیز داشتیم شما سرکار بودید حالا که بحالت قزو
فلاکت افتادیم و روزگار دست تنگی ماست میخواهید
استعفا بدهید هرگز راضی با استعفا نخواهیم بود و
از شما کار میخواهیم باید در این موقع آنچه در قوه
دارید بقبلت بیآورید .

حاجی سید مرتضی - در حیح است باید کار
ارائه بدهند و اگر موافق دارند بگویند .

حاج امام جمعه - سزا که اینجا داشته ایم
حرف میزنیم از جانب بیست و پنج کرور نفوس
هستیم و حقوق آنها را متکفل و ضمانت کردیم و
هیچکس نمیتواند حقوق آنها را ضایع نماید و
ما این حقوق را بهشت نفر وزیر که خزانه دار
ملت هستند سیرده ایم که حفظ و حراست نماید و از
ایشان کار میخواهیم ابتدا موانع و عذر از آنها قبول
نخواهیم کرد .

حاج سید عبداللّه حسین - اولاً امروز کمال
مسئولیت را حاصل کردیم که آقایان وزراء اشرف آورده
و موده دادند که عدما انشاء الله امورات اصلاح
خواهند شد ولی بنده عرض میکنم که در کمیسیون
حرف میزنیم بودم هر چه میخواهیم با ادارات بنویسیم
متعیر بودیم که چه بنویسیم چرا که تا کنون هر
چه نوشته بودیم فایده بر آن مترتب نبود مطلب
دیگر که می خواستیم اظهار کنیم در خصوص
تفاوت عمل است از خراسان نوشته اند که
از این تفاوت عمل بطور مطلق چیزی معلوم نیست
زیرا که این طور باشد آنچه آصف الدوله پارسال
گرفته اسامال هم باید پرداخته شود عجاله باید
یک صورتی معین شود که میزان آن چقدر است
صورتی که از طرف وزارت مالیه کتبه شده است
معلوم نیست آصف الدوله پارسال با سامی مختلفه تعدی
کرده است .

مستشار الدوله - وزیر داخله تشریف دارند

حاج امام جمعه - بنده ای است که حضرت

حاج سید محمد تقی - نهایت تشکر را از

احسن الدوله - هشت و پنج سال است بلکه

حاج امام جمعه - بنده ای است که حضرت

خیلی مناسب است عرض تایید بموجب روزنامه‌های خارجه و داخله که دیده میشود در یادگوبه یک ناخوشی مسری بروز کرده بر حسب فرمایش حاج امام جمعه که ماحرست ملت را با ایشان سپرده‌ام پس باید بهتر از سابق در خصوص حراست و غیره دقت شود.

وزیر داخله - تحقیق از جا های لازمه شد گفتند دروغ است مهتدا قدغن شد که اقدامات لازمه بشود.

مستشارالدوله - احتیاط ضرورت دارد.

وکیل التجار - بموجب روزنامه های روسی که برای خود من رسیده است این ناخوشی مدتی است در آنجا بروز کرده.

وزیر داخله - روز پنجشنبه بیوزیر خارجه شهر رسیده بود با اداره حفظ الصحة قدغن شد و وظایف کندی جواب آقای شهشاهی هم با جانب وزیر مالیه است در جواب آقای حاج امام جمعه ما خیلی تشکر داریم که ملت بما این شرافت را داده اند و عزیزنه خود را با سپرده اند و شرط اطمنان همان انتفاع است ولی شرط پیشرفت عساکر هم همان است که گفته در صورت حدوث موانع باید ملت هم همراهی نمایند یکی شیدین احکام است بتوسط وکلا که نام بدانند که این ترتیب فقط از طرف وزراء نیست بلکه از جانب تمام ملت است البته آنها هم خواهند شنید چنانچه ستوالی هم اگر داشته باشند از مجلس خواهند خواست و بواسطه همین موانع بود که مجدداً عرضه بعضوز همایونی عرض شد دستخط بر استعفا آن صادر گردید و وزراء در میان دوقوه هستند . سلطنت و مجلس همچنانکه شاه تقویت فرمودند باید و کلام همراهی نمایند.

حاج امام جمعه - تاکنون از طرف وکلا تصوری شده است.

وزیر داخله - وکلا بواسطه کثرت شامل نتوانسته اند قوانین را بنویسند ولی بعد ما باید اقدامات مجدده خود را مرعی فرمایند.

حاجی امام جمعه - بدو امانت لازم است که بجواس جمع مشغول کار باشند.

وزیر داخله - عجلان این بی الجمله آشوب تا وقتی است که این نظامنامه ما تمام شود بعد از آنکه تمام شد و مجری گردید خواهید دید که به چوجه آشوب در هیچ جا نیست.

آقاسید محمد جعفر - همان طور که فرمودند باید قانون از مجلس بگذرد و وزراء اجری نمایند باید همه جا تکرار کرد و از جهال هم باید جلوگیری نمود.

وزیر داخله - بدو این اجرای قانون از رشت شروع شده است و این جزئی انقلاب هم رفع خواهد شد.

نقّه الاسلام - این تکرار شیراز را ملاحظه فرمایند.

رئیس - مطالب تفرقه را کنار بگذارید باید از مطالب کلی گفتگو شود.

دکتر ولی الله خان - روی سخن بنده با وزارت داخله است در هر کابینه وزراء دو مطلب بزرگی است که باید ملاحظه شود و اینجا ستوال نشده است اول اینکه آیا این هشت وزیر موافق میل حضرت اشرف هست یا نیست ثانیاً اینکه این هشت ضمانت

کفالتی از همدیگر دارند یا نه اگر جواب صریح داده شود مزید تشکر خواهد بود.

وزیر داخله - من از وزراتی که معرفی کردم البته اطمنان دارم هر وقت خیانتی کردند یا مانعی پیدا شد معزول خواهند شد.

دکتر ولی الله خان - آن ضمانت کفالتی هست و مسئولیت دارند یا نه ؟

وزیر داخله - اولاً هر وزیری مسئول کار خودش خواهد بود مگر اینکه محتاج بیماونت یکدیگر بشوند و بجهت همین است که هفته دو روز مجلس وزراء تشکیل میشود که گفتگو نمایند.

دکتر ولی الله خان - در همه جای مجلس شورای وزراء هست که امورات را بشود یکدیگر اصلاح میکنند دوست است هر وزیری مسئول کار خودش هست ولی باز سایرین مسئول هستند بجهت اینکه اوشور کرد و ایشان هم رأی دادند ستوال سیم اینکه بروگرام این هیئت در آتی چیست ؟

وزیر داخله - حالا نمیشود انشاء الله دهنه دیگر در مجلس خواهم گفت اما مقصود شمارا از ضمانت کفالتی نفهمیدیم اگر مسئولیت است که هر یک مسئول یکدیگر هستند این نمی شود اگر مقصود ماضد است که آنهم البته هست.

دکتر ولی الله خان - مسئولیت دو جنبه دارد یکی خاص که آن متعلق بیک وزیر است دیگری مسئولیت عام آیا به بینیم آن مسئولیت عام را قبول دارید یا خیر ؟

وزیر علوم - شما یک مطلبی را بیک عبارتی بیان نمودید که درست معلوم نشد درست است مسئولیت دوتا است یکی راجع برشته خاص خودمان است و یکی ضمانت وزراء از یکدیگر که حدس میزنم آنرا با موراتی که راجع بیوانیک مملکت است که اختصاصی بیک اداره ندارد و تماماً مسئول آنها هستند و الا در اموراتی که راجع بجمع حفظ و وزارت آنها است هر کسی مسئول کار خودش خواهد بود.

حسام الاسلام - ساداش را من عرض می کنم هشت رشته را که هم بافته اند یکی و متحد میشوند هر یک از آنها ضامن بقایای یکدیگر میشوند و این معنی مسئولیت از همدیگر است.

وزیر علوم - هیچ چیزی نمیشود که بنده مسئول امر داخلی فلان وزارتخانه باشم هر کس مسئول کار خودش است.

وزیر داخله - همان طور که وزیر علوم گفتند صحیح است در امور پلیتیکی مملکتی اگر خطائی شود البته تماماً مسئول هستند تاکنون چنین اتفاقی نیفتاده شما گویا چنین میگوئید که هر وزیری خطا کرد و وزیر دیگر مسئول است و باید همه استعفا بدهند و حال اینکه هر وزیری مسئول کار وزیر دیگر نیست.

دکتر ولی الله خان - امور مملکتی بر دو قسم است یکی امورات خاصه که راجع بهر یک از وزارت خانه ها است و هر یک مسئول کار خودشان می باشند و یکی هم امور کلیه است که باید تمام وزراء در آن میادله افکار کنند و اصلاح نمایند در این گونه از امور مملکتی باید تمام وزراء مسئول باشند نه اینکه تنها رئیس الوزراء مسئول باشد بنده عرض نکردم مثلاً اگر دو معاون تصیری واقع

شود سایر وزراء هم مسئول هستند مقصود در امورهامه ملکی است.

وزیر داخله - این صحیح است هر وزیری مسئول وزارتخانه خودش است و در امور کلیه مقصود اگر همان اموریست که گفته اند تماماً مسئول هستند و بر فرام هم از همان امور پلیتیکی است ولی عجلان منظور نظر همه بیوانیک امروزه که مقدم بر همه است اصلاح امور و احاطه مدل وقوع ظلم و امنیت بلاد و اصلاح مالیه است.

وزیر علوم - بنده عقیده ام اینست که امروزه در این مملکت از روی هیچ کتابچه دولتی نمیتوانند کار بکنند این هشت نفر وزیر که مسئول هستند با این وکلا اگر بخواهیم کار کنیم باید هر دودر کلیات و جزئیات باهم اتفاق داشته باشیم چرا بجهت اینکه هنوز قوانین ما تمام نشده است پس باید امروز این هشت نفر وزیر به همدیگر در تمام کارها مساعدت نمایند مثلاً هنوز در مملکت ما کار بیانی نرسیده که مالیات را خود رهت بیارند بدهند باید از طرف حکام که از جانب وزیر داخله باشد تقویت شود و همچنین در سایر چیزها مثلاً خیلی جاها است که اگر من تکرار کنم یا فراموش کنم بجهت مدارس یا اوقاف فایده ندارد و کسی اعتنا و اطاعت ندارد مگر اینکه از وزارت داخله حکم شود من نمیتوانم بطور بایدهمانند که امروزه حکم من با حکم با وزیر داخله یکی است چندین سال است که مردم این مملکت با بنظر و رعایت کرده اند باید کم کم از سرشان در کرد.

وزیر داخله - اینکه شما میگوئید آیا موافق مشروطیت است یا باید امروز بروق مشروطیت رفتار کرد.

وزیر علوم - اگر چه مخالف مشروطیت است ولی امروزه غیر از این چاره نیست.

وزیر داخله - پس باید کم کم حالی مردم کرد و به همت که ترتیب چیست.

وکیل الرعایا - این ده ماهه مجلس شورای ملی بیش از سی سال این وزارت خانهای ایران کار کرد ولی عقیده بنده اینست که مجلس بعد از این دیگر نمیتواند قبول قبول کند این دهنه آخر است که قول را قبول میکنیم و دیگر بعد از این ملت را هم نمیشود ساکت کرد.

آقاسید حسن تقی زاده - در سابق عرض کردم حالا هم عرض میکنم وقت تشریف آوردن وزراء باید از امورات کلیه و پولتیک و سیاسات کلیه مملکتی ستوال و جواب شود در امورات جزئی در پارلمان نباید مذاکره شود و حرفهائی که در این مواقع در اینجا زده میشود اگر سندیت دارد باید طوری باشد که تاریخی شود و باید چیزی گفته شود که حجت داشته باشد و بعد از این پروگرام وزراء باشد اینکه گفته شد باید همه مسئول باشند حرف صحیحی است و جواب دادند که هر یک مسئول کار خود هستند ما نباید ساکت باشیم باید بگوئیم بموجب اصول مشروطیت و اصول طبیعی کار برد قسم است یکی کاریکه راجع با اداره خاصه اوست البته هر وزیر مسئول اداره خودش است و بعضی مطالب خاصه است که هیچ وزیری نمیتواند بیخیالی پیش خودداری بدهد باید آن مطلب را در مجلس شورای وزراء مطرح کرده اخذ رای نموده بعد از آن مجری دارند و بجهت همین است که در سایر ممالک در این گونه امورات اگر خلائی واقع شود باید تمام هیئت

مشغول باشند و بهین جهت مجلس شورای وزراء فراهم میآورند اما در امور جزئی و کارهای راجع بهر اداره هر یک مسئول بالخصوص هستند اما اینکه گفتید باید امروز تمام وزراء در کارهای همدیگر مساعدت کنند و تا از طرف رئیس الوزراء حکم نشود مردم اطاعت ندارند آنهم نباید مثلاً وزیر مالیه یک تکرار کلی از وزیر داخله بگیرد برای همه ولایات که احکام وزراء مالیه مجری است و کم کم این عادت را از سر مردم بیرون باید سکرد نه اینکه در هر مورد جزئی یک تکرار بگیرند ولی مقصود در امور کلیه بود که همه مسئول همدیگرند و از آن جمله امر مهمی که باید در چنین مجلس عنوان شود عمل مالیه است که قرارداد در کمیسیون حضور وزراء عرض کردم و حالا هم میگویم که از همه چیز مقدم تر عمل مالیه است و همچنین امنیت بلاد و دیگر اینکه از برای اصلاح مالیه باید در خصوص میزبانی علمی یک کاری بنمایند که سعادت آتی این ملت و مملکت بسته بآن است.

حاجی میرزا علی آقا - مایک تصور دارم و یک تصدیق مدتی است که اسم مشروطیت را می شنویم ولی این محض تصور است تصدیق نمیشود کرد هر وقت دیدیم که امنیت حاصل شد و بمخالفین مدد و کمک نرسید و آثار مشروطیت پیدا شد آنوقت تصدیق میکنیم والا فلا.

وزیر داخله - امیدوارم انشاء الله تعالی عملاً قریب باتحاد و همدستی وکلا و وزراء تمام امور اصلاح و انتظام عمومی حاصل شود.

شریحی است که روزنامه مجلس راجع بمقتل اتابک که در همین روز اتفاق افتاده است نوشته و برای تکمیل موضوع نقل میشود اگر چه مسلک ما تاکنون بر ذکر حوادث و درج وقایع نبوده ولی در این موقع بملاحظه اهمیت مقام ناگزیریم که از وقوع این قاجحه عظمی سسط کلام داده خاطر مشترکین عظام را بکنه مغلوب مستحضر سازیم چنانچه در طی مذاکرات روز گذشته مندرج است روز شنبه ۲۹ هیئت وزراء نظام در پار عدالتدار همایونی بر حسب تاکیدات اتابک اعظم و وزیر داخله متفقاً همای و یک عقیده شده که بحضور شرف اندوز گشته خاطر مهر اعتلاء همایون اعلی را از وضع اقتشاش و بروز اختلال در کلیه امور مملکت بطور واقع مستحضر داشته اقدامات ملوکانه که عبارت از صدور احکام اکید در تقویت مجلس و الزام هیئت وزراء در اجرای قوانین صادره از مجلس خواستار شود بر حسب این استدعا بر طبق نیت اعلی حضرت همایونی دستخط فرمائی بر تشدید اساس مشروطیت و اجرای قوانین صادره مشعر بر همان روز کابینه وزراء بمجلس مقدس تشریف حاصل نموده از هر چه عزم نظر ذاتالبین گردید فی الواقع می توان گفت که تا امروز آن قسمی که شایسته و بایسته بود در اتحاد هیئت وکلا عظام و وزراء فضاخ ظاهر نگردیده بود بعد از مجلس علمی و مذاکرات شامی از عمارت تعذانی باینه عالی فوقانی محتملاً تشریف

مذاکرات روز یکشنبه ۲۲ رجب

دارالشورای ملی

حضر روز یکشنبه در هنگامی که علی الرسم مجلس مقدس دایر و هیئت وکلا عظام حاضر بودند نمایندگان اصناف مجتمعاً بمجلس شرفیابی جستند و از اظهار تأسف تعقیق و تدقیق این قضیه را که بی نهایت بر عموم طبقات تا گوارا افتاده بود خواستار گردیدند . محقق الدوله وکیل مجلس مقدس هدایه آغاز سخن کرده خاطر خاطر سایر وکلا را در این واقعه نبیجه متوجه خواستند که با این وضع و رفتار که اینگونه اشخاص فرما شده تقریباً دو ساعت از شب گذشته هیئت وزراء بریر آمده در حالتی که حضرت آیه الله آقا سید عبدالله مجتهد دست جناب اشرف اتابک اعظم رازدار دست داشته از سخن عمارت بهارستان خارج و به فضای جلوخان وارد شدند از تصادفات امور سائلی بدلیل عنایت حضرت آیه الله متشبه شده بکثرت الاحاح حضرت آیه الله را چندین مرتبه عقب نگاهداشته در بین این احوال جوانی عباس آقا نام تبریزی الاصل که مدتی بود در طهران بشغل صرافانی اشتغال داشته پیش میاید و با ردولول سه تیر متوالیاً خالی کرده و وزیر داخله بکمتر به زمین افتاد بعضی استماع صدا خدام و حراس مجلس بیرون دویده سر بازی که در جرکه قریولان است پیش آمده او هم زخم خورده و سبندی هم هدف سکلوله شده شخص قاتل چون عرصه را بر خود تنگ دیده یک تیر هم بصورت خود خالی می کنند و فی الفور از دنیا می رود تا وقتی که از دحام حراس و خدمه میرسد حضرت اشرف اتابک اعظم را جزئی رمقی در تن باقی بوده ولی از سؤ اتفاق هر سه این تیر ها در محل خطرناکی واقع شده بعد از ربع ساعت روح پر فتوحش بیام بالا پرواز مینماید روز یک شنبه از طرف صبح وکلا و صحیح اسلام عموماً در دارالشورای ملی تشریف فرما و از سؤ این اتفاق در نهایت اسفناک و محض اطمنان و عدم تزلزل واضطراب ولایات تکراری بمضمون ذیل با ولایات مخابره گردیده.

دلتکرار افتاده های عموم ولایات بحکم وانجمن های ابائی اطلاع بدهند . در روز (بیست و یکم ماه) اتابک اعظم وزیر داخله برای معرفی وزراء جنگ و عدلیه حسب الرسم بمجلس مقدس شورای ملی حاضر شده بعد از انعقاد مجلس دو ساعت از شب رفته در بیرون بهارستان در موقع درشکه نشستن از طرف دو نفر شخص مجهول الحال بکلوه ردولور مضروب و بفاصله چند دقیقه بر حمت ایزدی بیوست قاتل با رفیق قاتل بلافاصله خود را کشته مجلس شورای ملی با اتفاق اندها دولت بعد تمام مشغول تحقیقات است که منشاء این سوء قصد و مرتکبین اصلی آنرا بدست آورد قتل مرحوم اتابک اعظم از ضایعات عظیمه و موجب تأسف و تضرر کلی است امید است کشف منشاء فساد و جزای قانونی مرتکب و شرکاء او در سایه قدرت و سطوت مجلس شورای ملی بصورت مبسر و از برای عموم ملت ایران نشانی هدایان حاصل شود.

آقاسید محمد تقی - باید چند نفر تبعید شوند تا آنها تبعید نشوند ماها آورده نخواهیم بود

آقاسید حسین - اولاً در اینکه این قضیه یکی از مطالب بزرگی است که اتفاق افتاده حرفی نیست ولی باز بخلاف قانون تحقیق این امر رجوع بمجلس شده و ناقص مانده نتیجه گرفته نخواهد شد در این صورت خوب است از طرف مجلس رجوع به وزارت عدلیه و حکومت شهر و نظایر شود که تحقیقات و استنطاقات لازمه در این باب بعمل آورند و تکلیف

خدمت گذار بدین بلا یای نا گوار مبتلا کردند لازم است که اکیداً از طرف مجلس ارازه ترتیبی شود که اشخاص خائن را هرگز با رأی اینگونه تجاوزات نماند از آنها که اکیداً خاطر عموم وکلا عظام بر این نکته متوجه است که هر قدر هم امور مهمی پیش آمد در موافقی که قرائت و تصحیح قوانین ادارات مرسوم مجلس مقدس است بسایر امور نیردازند از طرف ریاست مجلس امر بقرائت نظامنامه وزارت داخله شد و تا خبر این مطلب را از برای بعد از قرائت نظامنامه معول داشته شروع بقرائت گردید پس از قرائت و تصحیح چند ماده از نظامنامه وزارت داخله شروع بداد کرده لازمه شد .

آقاسید محمد تقی - این لایحه ایست از طرف انجمن محترم اصناف که بمجلس عرض اظهار داشته اند .

آقاسید محمد تقی - این لایحه ایست از طرف انجمن محترم اصناف که بمجلس عرض اظهار داشته اند .

آقاسید محمد تقی - این لایحه ایست از طرف انجمن محترم اصناف که بمجلس عرض اظهار داشته اند .

آقاسید محمد تقی - این لایحه ایست از طرف انجمن محترم اصناف که بمجلس عرض اظهار داشته اند .

آقاسید محمد تقی - این لایحه ایست از طرف انجمن محترم اصناف که بمجلس عرض اظهار داشته اند .

آقاسید محمد تقی - این لایحه ایست از طرف انجمن محترم اصناف که بمجلس عرض اظهار داشته اند .

آقاسید محمد تقی - این لایحه ایست از طرف انجمن محترم اصناف که بمجلس عرض اظهار داشته اند .

آقاسید محمد تقی - این لایحه ایست از طرف انجمن محترم اصناف که بمجلس عرض اظهار داشته اند .

مجلس بیش از این نیست که از وظایف لازم خود باز ماند و ثانیاً قرار شد که از روز سه شنبه بجهت وسعت وقت مجلس رسمی در طرف صبح منعقد شود که لا اقل چهار ساعت وقت باشد برای خواندن نظامنامه و سایر کارهای لازم.

محقق الدوله - چون این واقعه که اتفاق افتاده خیلی مهم است خوب است کمیسیون که عده آن شش نفر باشد از وکلا منتخب و تشکیل شود که با رئیس نظمی با آن نوشتجاتی که بدست آمده و نوشتجاتی که بعدها بدست می آید تحقیقات و استنتاجات لازم بعمل آورده معلوم شود که حرکت این کار کی بوده مجازات قانونی برسد شاید این مقصدین ما را هم درازاه خدمتی که بملت میکنیم در نظر داشته صدمه برسانند.

حاج امین الضرب - تحقیقات این کار را چه ربطی بمجلس دارد.

محقق الدوله - صبیح است ولی چون این قضیه قضیه عده ایست از این جهت استدعا شد که عده از امنای مجلس برای تحقیقات این مسئله متعین شوند.

آقاسید محمد تقی - لایحه هم که اصناف بمجلس نوشته اند مشر بر این است که از حکومت شهر و نظمی معرک و تحقیقات راجعه باین مسئله خواست شود.

احسن الدوله - عیب کار اینجا است که ما را در هر کاری میگویم باید چنین کرد هیچوقت اقدام بکار نیست آخر خود حکومت و نظمی هم در این خصوص تکلیفی دارند از دیروز تا حال چه اقدامی و چه تحقیقات و استنتاجاتی کرده اند اطلاع بدهند همگی کارها را بسامعه میگردانند اینکه گفته شد وقت مجلس طرف صبح باشد بسیار خوب اما آیا شب کسی نباید برود بیرون که لا اقل اصلاح کار های لازم شخص خود را نماید پس جدو جهد واقفان بکار باشد فقط گفتن تا امور را منظم شده و سایر امور روز برای فرادمانند.

آقاسید حسین - اینکه گفته شد تحقیقات راجعه باین قضیه رجوع بدلیه شود نه مقصود این است که مجلس دیگر بهیچوجه مداخله نداشته باشد بلکه باید مجلس کمال مراقبت و نظارت را داشته جدا بتواند و همچنین اینکه قرارداد وقت مجلس طرف صبح باشد بواسطه این است که وکلا خوف داشته باشند بلکه بواسطه این است که طرف صبح وسعت وقت بیشتر است و زیاد تر کار صورت میگیرد و البته اینگونه اتفاقات هم در مملکت اتفاق میافتد ولی باید بموجب قانون مجازات در کار باشد.

سیدالحکما - عقیده خود را عرض میکنم روزیکه وارد این مجلس شدم قسم یاد کرده ام که خیانت نکنم و نیز از مال و جان و خون خود

گذشته ام و با اکثر آقایان و کلام که صحبت کرده ام همین عقیده بوده اند در اینصورت ما خوف از اینکه مجلس طرف صبح باشد عصر باشد نداریم ولی باید در مملکت مجازات قانونی باشد که این نوع اتفاقات سوء رخ ندهد و الا ما خودمان از گشته شدن واقعه نداریم.

و نوق الدوله - مجالته تراز بر این شد که مجلس از روز سه شنبه طرف صبح باشد برای خواندن نظامنامه ها و غیره و البته اگر مجلس فوق العاده هم لازم شود طرف صبح منعقد میشود و این مسئله را هم باید عدلیه و نظمی تعقیب نمایند و مجلس هم جداً مراقبت و نظارت در تحقیقات و استنتاجات راجعه باین مسئله داشته باشد.

آقای میرزا محمود خوانساری - تحقیقات این مسئله تکلیف مجلس نیست ولی نظارت عیب ندارد.

و نوق الدوله - حال اگر تصویب مینمایند که یک کمیته ای که عده آن شش نفر باشد برای نظارت و مراقبت در این کار انتخاب شود.

حاج امام جمعه - وکلا محترم اهل این مجلس نباید بوقوع اینگونه وقایع غیر مترقبه ناگوار و تزلزل در ارکان همتان حادث شود و باید خوب دانست این امر شخصی نبوده بلکه نوعی است یعنی تمام این دوره وکلا و وزراء از میانه بروند هیئتی دیگر پیش آمده تقویم این بیان را خواهند نمود پس هیچوقت حدوت اینقسم واقعات نباید اسباب سستی و کلا شود بلکه خیلی بیشتر از سابق وظایف خود را عمل و در تحصیل مقاصد خود کوشش ملت و تعمیر مملکت است مامی و جاهد باشند.

خیاط باشی - گزارش در خصوص این که وقت مجلس صبح باشد بهتر است مذاکره شده بود چون بعضی از آقایان حاضر نمیشدند که اتفاق آراء حاصل شود تا امروز که همگی حاضر بودند تصویب کردند که طرف صبح بجهت وسعت وقت و پیشرفت کار بهتر است ربط باین قضیه ندارد.

حاج امام جمعه - در باب مجازات نه در این خصوص بلکه در هر موقع از راهش داخل شویم زودتر اصلاح میشود از ماجرا خواستن است از قوه مجریه و این اتفاقات هم بواسطه این رخ میدهد که از ارسال تا اکنون بالمره مجازات از این مملکت برداشته شد.

آقاسید محمد تقی - این که جناب و نوق الدوله توضیح کردند بعهه همین بود که این کمیسیون منتخب میشود برای اینکه جداً نظارت در این کار نماید.

و نوق الدوله - عقیده بنده اینست که این کمیسیون پس از تمام این کار بکارهایی که ناتمام مانده و حکمش نشده مشغول شود.

آقای میرزا فضلعلی آقا - جماعتی از اهل بازار بیرون بودند و من نشاختم از کدام صنف بودند بن اظهار داشتند که این شخص مقتول بهر طور کشته

شده امید داریم برای تحقیق هم لازم است که مدتی جدش دفن نشود باشد وای پس از تحقیقات چون از اهل بازار است بدهند با اهل بازار او را دفن کنند.

آقاسید محمد تقی - وکلا اصناف اینجا هستند اگر اهل بازار همچو اظهار میگردند باید بتوسط وکلای خودشان باشد معلوم میشود اشتباه شده است از جاهای دیگر و اجتماعهای دیگر بوده اند از اهل بازار نبودند.

مستشار الدوله - مذاکره این شد که شش نفر از مجلس برای تحقیق و رسیدگی باین کار معین شوند به عقیده بنده این خود اول سکنه است که ما بدلیه وارد می آوریم و در اینکه مجلس باید تمام ادارات نظارت داشته باشد حرفی نیست در این خصوص هم باید از خارج نظارت و مراقبت نامه داشته باشد که رسیدگی صبیح شود ولی مستقیماً از خود مجلس شش نفر برای این کار معین شوند صبیح نیست.

و نوق الدوله - این هیئت اگر معین شود برای این نیست که بروند بدلیه بلکه برای مراقبت و نظارت در این امر است.

مستشار الدوله - عقیده بنده اینست امروز که گذشته است ولی برای روز سه شنبه مجلس وزیر عدلیه را بخواند ببینیم در این خصوص چه اقدامات کرده اند.

آقاسید محمد تقی - پس خوب است از امروز اختطاری بشود که وزیر عدلیه مسبوق باشد تحقیقات خود را بجای آورده نتیجه را در مجلس ارائه دهند.

آقای میرزا محمود - چون فعلاً وزیر داخل نداریم خوب است مجلس شرحی هم بکومت نوشته که اقدامات لازم را بنمایند و تحقیقات خودشان را اطلاع بدهند.

مستشار الدوله - حکومت بر حسب وظیفه خود از دیروز تا حال اقدامات خود را نموده و همچنین رئیس نظمی هم کمال سعی و کوشش را کرده و می کند البته اطلاعاتی بدست خواهد آمد.

احسن الدوله - حالا که کمیسیون موقوف شد و رای ندادند خوب است که مجلس از آنها بخواد که جداً اقدامات لازم را بنمایند و روز بروز نتیجه اقدامات خودشان را بمجلس اظهار دارند.

آقاسید محمد تقی - باین لایحه اصناف باید جواب مسکنی داد و الا نمی گذارند که ما از اینجا برویم.

آقاسید حسین - جواب ایشان همین است که عدلیه و حکومت و نظمی اقدامات خودشان را خواهند نمود و مجلس هم نظارت نامه دارد و هر روز هم زاپیر اقدامات را از ایشان میخواهد تا بطور صبیح رسیدگی شده و مجازات شوند.

و نوق الدوله - چنین معلوم می شود که مجالته لازم نیست رای گرفتن برای کمیسیون همان طور عدلیه رسیدگی نماید مجلس هم نظارت دارد.

آقاسید حسن ققی زاده - حالا که این کمیسیون نشد چند کمیسیون لازم داشتیم که خیلی مهم بود و چند وقت قبل هم مذاکره شد مخصوصاً یکی از برای عرایض عمومی که یک وقتی یکمده مثل کرمانشاهیان و غیره آمده رسیدگی بعرایض آنها کرده راجع بوزیر مسئول نماید اگر آن کمیسیون بود حالا دیگر لازم یک کمیسیون دیگر نبودیم و از این قبیل کارها با آنجا رجوع میشود.

و نوق الدوله - گویا برای این مسئله بعضی از وکلا اسامی بعضی را نوشته اند و هر کس هم که نوشته است بتوسط ما برای روز سه شنبه حاضر باشد.

آقای میرزا حسین شهیدی - قبل از این واقعه از تمام اطراف خبر میرسد که همه جا نا امن و متعشوش است حالا این خبر که منتشر شود مزید برافشاش و انقلاب اطراف خواهد شد بهتر این است که از اهل حضرت همایونی هیئت وزرا جداً خواسته شود که یک اقدامی فوراً در امنیت مملکت بنمایند.

آقاسید محمد تقی - آنچه وظیفه مجلس بود اقدام شد البته از طرف دولت هم اقدامات لازم شده و خواهد شد.

آقاسید حسین - مجلس تکلیفی دارد و دولت هم تکلیفی تا ببینیم دولت چه اقدامی برای هیئت کابینه می کند.

حاج محمد اسماعیل آقا - آن مطلب چه ربطی بامنیت بلاد دارد.

آقاسید حسین - امنیت را باید از وزیر داخله خواست مجلس طرف می خواهد تا وزیر داخله معلوم نباشد نتیجش.

مذاکرات روز سه شنبه ۲۴ رجب

دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۲۳ آذر میرزا طاهر قرائت کردند در بدو آنقا مجلس شروع بقرائت نظامنامه وزارت داخله شد درین قرائت نظامنامه هیئت انجمن سلسله جلیله ذاکرین به مجلس وارد شده عرض موافقت و مساعدت خود را با اساس مقدس مشروطیت اظهار داشتند.

پس از قرائت و تصحیح چند ماده از نظامنامه نخست بر حسب اجازه رئیس دستخط تلگراف همایونی را که در جواب تلگرافی که از طرف مجلس مقدس از بابت قضیه مرحوم اتابک حضور اعلیحضرت ملوکانه عرض کرده بودند صادر شده بود قرائت کردند عین هر دو تلگراف را ذیل درج مینمائیم. تلگرافی است که از طرف مجلس حضور اعلیحضرت همایونی خلدانه ملکه بدربار صاحبقرانیه عرض شده

خلدانه ملکه و سلطانه از قضیه ناگوار قتل اتابک اعظم طالب تراء مجلس شورای ملی نمیدانند بیایه سریراعلی عرض تسلیم و تعزیت نماید و یا از مراسم بیکران ملوکانه بتسلیمت مجلس شورای ملی لاله باش مکتوم احسان خواهد شد زیرا که فوت اتابک اعظم از ضایعات بزرگ است که بدولت و ملت هر دو متوجه میشود و حق آست خدمتانی که آن مرحوم در آستان ملوکانه سه شاهنشاه عظیم الشان ایران بتقدیم رسانید بمناسبت اینکه ارتکاب باین قبیل اعمال فجیعه حتماً از منابع غرض و فساد ناشی بشود کاملاً جالب توجهات قدر شناسانه ملوکانه میشود امروز غالب اهالی و خصوصاً کسبه و اصناف بازار به هیئت اجتماع بدارالشوری آمده تحقیق این سوء قصود دستگیری مرتکبین و کلیه اطفای نایره اغراض را که از چندین افغان و افکار رامشوب مشتمل و مضطرب ساخته است جداً خواستکار شدند ملی هذا مجلس شورای ملی از خاکیای عدالت آرای ملوکانه خلدانه ملکه و سلطانه مستعفی است که در این موقع با انتخاب شخص کافی بروزات داخله و تاکید اسباب موجب نظم مملکت و اسکات منابع اغراض اراده مطاعه شاهنشاهی شرف صدور باید تا عموم ملت بفراغت خاطر دعا گوی وجود مقدس همایونی باشند.

دستخط تلگرافی که از جانب اعلیحضرت از دربار صاحبقرانیه در جواب تلگراف مجلس صادر شده «بمجلس شورای ملی تلگراف تعزیت امیزی که در وقوع خیلی مهمه مرحوم اتابک اعظم اشعار داشته بودید بعرض رسیده موجب رضایت خاطر ملوکانه از اینطور حسابات صادقانه مجلس شورای ملی نیست بعهدت گزاران دولت ملت گردیده مسلم است انده و تاسفی که از فقدان چنین وزیر بزرگ حاصل است کوچک نمیتوان شرم و خشماتیکه آن مرحوم به بادشاه در این مدت کرده فراموش نمیتوان نمود و یقین است که دولت برای دستگیری و مجازات سایر مرتکبین و محرکین این قضیه ناگوار از قبل مجاهدت و اهتمام تصور نمی نماید انشاء الله تعالی قریباً رفع اضطراب اهالی و حصول امنیت مردم کاملاً تدارک خواهد شد در تعیین وزیر داخله و ترتیب هیئت وزرا هم با تامل لازم قرار کافی داده می شود که آسایش و رفاه عموم مردم بطور دلخواه بعمل آید» پس از قرائت دستخط تلگرافی جناب رئیس چنین تقریر کردند که در ذیل همین دستخط تلگرافی اعلیحضرت همایونی بیست نفر از وکلا محترم را حضور ملوکانه احضار فرموده بودند امروز صبح هم هیئت مزبور به شرفیاب شدند مطالبی که حضوراً گفتگو شده جناب مستشار الدوله که حضور داشته اند برسم اختصار تقریر مینمایند. پس از معرفی وکلا در حضور ملوکانه اعلیحضرت همایونی بعد از آن جلوس و تفقدات شاهانه قریب باین مضنون فرمودند.

من شما را خواسته ام که در کار این مملکت چند کلمه بشما بگویم مامعوض برای اجرای عدالت و آبادی مملکت مجلس دادیم حال می بینیم که روز بروز مملکت هرج و مرج میشود امنیت بکلی

برداشته شده ببینید این چه قدر پد است که صدر اعظم مملکت را میکشند حال مقصود از خواستن شما ما این است که بنشینید با وزراء قرار در نظم این مملکت بگذارید.

جناب حاج امام جمعه اظهار داشته که البته در خاطر مبارک دارید چند روز قبل که شرفیاب شدیم خود اهلحضرت فرمودید که این اختلال و هرج و مرج از اثر تغییر وضع مملکت است و در همه جا که وضع سلطنت تغییر داده شده در اوایل اختلالی در نظم امور شده است حال بنده هم عرض میکنم مجلس قصدی غیر از آسایش ملت و رفاه حال عموم و قوت سلطنت نداشته و ندارد استعا میکنم بوزراء بفرمایند کار کنند اجراءات که در دست مجلس نیست اجراء با هیئت وزراست وزراء نباید مستی در امور نمایند.

جناب آقاسید محمد جعفر و آقا میرزا فضلعلی آقا پاره عرایض کردند بعد جناب مستشار الدوله اجاره خواست عرض کرد اگر در پیشگاه اقدس همایونی لب مطالب و معایب عرض نشود خیانتی است بدولت و ملت و مملکت مقصود دولت و مطلوب ملت از تاسیس اساس مشروطیت و تمامی مسامی مجلس شورای ملی برای اشاعه عدل و داد و استقرار و استحکام نظم و امنیت و استحصال صلاح و فلاح مملکت است بدیهی است غیر از این مقاصد هیچ منظور و مقصودی در میان نیست در ممالک تمدنه دیگر هم که بآن مقاصد عالی و مقامات بزرگ رسیده اند همه در این خط حرکت کرده اند اینکه در این مملکت ما هنوز کاملاً باین نتیجه نایل نشده ایم و عیالته جز هرج و مرج و آشوب حاصل دیگر نداشته ایم بجهت این است که از همه اجراءات جواب انتظارات مردم داده نشده و توقعاتی که از مشروطیت دارند بجای آورده نشده است در مملکتی که حساب ملی بیدار شده که حدود و حقوق خود را محفوظ دارد آن حسابات هیچانی که از آن تولید میشود مشابه است بسیل عظیمی اگر مجری آن را صاف کردند و موانع را از جلوی آن برداشتن آن سیل بهسولت میگذرد و اطراف و حواشی خرابی و صدمه نمیرساند و مقصود هم بدست میآید مجری طبیعی آن سیل حسن اجرای قوانین است اهم از اینکه آن قوانین در مجلس شورای ملی وضع و تدوین شده بصحه همایونی موشع شده باشد یا قوانینی باشد که از سابق در مملکت معمول و مجری بود در موادیکه مجلس شورای ملی از ضیق فرصت هنوز نتوانسته است قانونی وضع نماید و بصحه همایونی بفرستد نباید مامورین اجراء وظایف سابقه خود را هم منسوخ و متروک گذاشته منتظر آن قانون باشند مثلاً برای نظم و امنیت طرق و شوارع فراسوران و مستحفظ بود و حکام در این باب مراقبی داشته اند حال بانتظار اینکه از مجلس شورای ملی در این باب قانونی وضع شود غالباً این فقره را مهمل و متروک گذاشته مامورین مستحفظ دست روی دست گذاشته بتکلیف خود عمل نمیکند کلیات قوانین طبیعی مملکت از قبیل حفظ نظم و امنیت و اشاعه عدل از سابق هم بوده و

با قوانین آریه مملکت منافاتی نخواهد داشت هر قانونی در این مواد در مجلس شورای ملی وضع و تدوین شود برای تکمیل و ترتیب آن کلیات است در رأس مملکت تمام مقدمات سلطنتی است آن مقام از هر نسبت و مسئولیت منزله و مبروری و مقدس است و از آن متشاقب هیچ توفیقی جز امپداری نیست و انشاء الله تعالی این امیدواری همیشه شامل افراد اهلی ایران خواهد بود ولی در مراتب پایین وزرا و واز آن پائین تر سایر مأمورین اجرا در مقام مسئولیت و شکایات اهالی واقفند زیرا مردم بی اندازه و بیش از حد امکان متوقع هستند و در مقابل خیلی انتظارات از عدم اجرا هیچ چیز با آنها داده نشده است این است که شکایات و بیطاعتی آنها تولید مشکلات مینماید اگر چه عقلای قوم میدانند که مرحوم اتابک اعظم قسری در کارها نداشت چون عامه ناس لامعاله نسبت مسامحه و احوال با میدادند اینست که با آن همه کفایت و بصیرتی که در امور داشت طرف شکایت و سوء ظن واقع شده بود والا کسی از وزیر کار کن هرگز شکایت نخواهد داشت بلکه وزراء ساهی و کارکن را میرستند امید است که خاطر خطیر مقدس همایونی بر این نکته موه متوجه شده ادامر قطعی صدور یابد که مأمورین اجرا در تکالیف خود مراقبت تامه داشته باشند و بعد از فضل خداوندی در زیر سایه مبارک امورات مملکت اصلاح شده عموم رعایا دعا گوی وجود مبارک باشند . اعلیحضرت همایونی تصدیق فرموده و بعد در باب اینکه مجلس کم کار میکند یارده فرمایشات فرمودند در جواب مستشار الدوله مرض کرد گویا خدمات و خدمات مجلس بدرستی در خاکهای مبارک مروض نبقاده در سایر ممالک متصدنه پارلمانت هفته دو یاسه روز و در هر مجلس دو سه ساعت مشغول کار میشوند ولی این مجلس هفته چهار روز و هر هفته سه چهار ساعت کار میکند غیر از آن که بیستون هائی متصدنه که هر روز از صبح مشغولند (کیسیون مالیه) (انجمن عرایض) و غیره در این گرمای تابستان یک روز هم وقت نگرند .

بمداعلیحضرت همایونی خطاب بوزرا فرمودند راست است و زراهم در اجراءات مسامحه دارند برید باو کلا بنشینید قراری در کلیه نظم امورات مملکت بگذارید و از کارها هفتت نمانید .

بعد لایحه از طرف انجمن جنوبی مجلس مقدس عرض شده بود قرأت ششم بر این بود که جناب احتشام السلطنه که تاحال سمت ماموریت در سرحد بودند اینک بجمده الله سلامتی و درو بطهران نموده اند از حضور و کلاهی عظام درخواست مینمائیم که از طرف مجلس امر و مقرر شود که ایشان بمجلس مقدس تشریف جسته بوغایب و کالت خود اقدام نمایند دیگر اینکه اداره نظمی پس از وقوع این واقعه بیاره از دسایس بتای تعرض را بهر کس گذارده و بدین ترتیب هتک شرف مردمان محترم میشود مستعدی است مقرر فرمایند که در باب تحقیقات این واقعه بدون نظارت هیئتی از مجلس مقدس اقدامی نشود .

آقاسید عبداللہ مجتهد - صبح نوشته اند اگر مجلس و رئیس صلاح بداند يك ماموری همین نماینده که مراقبت داشته باشد که هر کس رامی خواهد بگیند و استنطاق کنند یاره تعدیات نشود و اگر هم کسی را احضار نمایند استنطاق نوروز باید با احترام با او رفتار شود لایحه از طرف انجمن طلاب عرض شده بود مشمر بر استعدا و درخواست از جلوگیری تعدیات اداره نظمی در خصوص این تحقیق و استنطاق بود .

آقاسید عبداللہ مجتهد - این آدمیکه از برای اینکار مینماید هر چه زودتر اقدام کنید که اسباب گرفتاری محترمین نشود البته بهتر است .

رئیس - يك مسئله دیگر هم هست که آیا استنطاق در عدلیه باشد بدون اطلاع مجلس یا اینکه بنظارت مجلس باشد یا این که هیئتی از مجلس معین شود که رسیدگی نمایند .

آقاسید محمد مجتهد - بگوئید چه کسی را گرفته اند دیروز راپورت داده اند و آقا میرزا محمد صادق هم رفته اند آنجا معلوم شده که کسی را نگرفته اند مگر يك نفر که ازرقای او بوده او را گرفته اند .

رئیس - مقصود این بود که از طرف مجلس ماموری باید برود یا خیر حال هر کس را صلاح می دانید معین شود .

آقاسید عبداللہ مجتهد - اگر التفات میکنید رفع اشکال از بعضی میشود يك وقتی يك نفر فراش آمد زردن توبه کرد بعد سئوال کرد که آیا اگر من خون ناسق کرده باشم باین توبه خلاصی خواهم یافت گفتم خودت کشته گفت خیر سبب شده ام سئوال کردم که این طلب چطور شد است گفت روزیکه شاه شهید را گلوله زنده قرار شد که هر کس متهم است گرفته شود من از صبح گفتم کسی را پیدا نکردم بعد بکنفر رادیم محترم است گفتم لابد متعرض او که میشود يك چیزی بمن خواهد داد باری خواستم او را ببرم نیامد جمعیت جمع شد لابد او را بردم بعضی بردن او را طلب انداختند مقصود اینست که این طور ها نشود .

آقا میرزا فضلعلی آقا - عرض بنده همین بود که بی جهت خانه کسی نریزد و اسباب اذیت مردم نشوند .

آقاسید عبداللہ مجتهد - کله حکم از عدلیه است اگر حاضر نشد باید نظمی حاضر نماید .

حاج سید عبداللہ مجتهد - صبح است پس در اینصورت چرا این شخص را در نظمی حبس کرده اند باید در عدلیه محترماً حبس شود و استنطاق بعمل آید اگر تقصیر دارد آنوقت فرستاده شود بنظمی .

آقاسید عبداللہ مجتهد - رئیس چیزی بنویسند بعد لایحه که دو نفر مأمورین مجلس بجهت نظارت در این امر معین شده اند و خواهند آمد .

آقاسید محمد حسین - اگر بعضی اینک کسی با این شخص طرف آشنائی باشد باید گرفته

وقت استنطاق باید از طرف مجلس نظارت داشته باشند .

احتشام الاطباء - این استنطاق را نباید تاخیر انداخت باید هیئتی منتخب شود که نظارت داشته باشند و زودتر استنطاق بعمل آید .

آقاسید محمد خوالساری - سکویا مجلس بیش از این حق ندارد در این مطالب صرف وقت نماید . بعد از کسب از شش نفر منتخب شود که فقط نظارت در استنطاق داشته باشند آن وقت به بنیم اگر تقصیری ندارد بزودی مرخص شود والا به مجازات برسد .

محقق الدوله - کسی را که باید استنطاق شود نمیتوان ادرارها کرد که برود پیش اشخاص دیگر دستور العمل بگیرد .

آقاسید محمد محمود - بنده عرض میکنم وقتی بکنفر استنطاق کردند چیزی از او معلوم نشد چرا او را ده روز حبس نمایند .

آقاسید حسین - مجلس باید از ترتیب خود خارج نشود اشخاص متهمین را باید عدلیه احضار نماید و نظمی حق دخالت ندارد اگر حاضر نشد آنوقت نظمی باید اقدام نماید وزیر مجلس حق ندارد هیئتی در آنجا بگذارد شما ادارات ترتیب داده اید تفاوت نمیکند کار بزرگ یا کوچک باید اطمنان داشته با آنها رجوع نماید بیوجهی هم نمیشود مردم را حبس کنند .

آقاسید عبداللہ مجتهد - اینها اینکه گفته شد موافق مقصود ماست مطلب اینست که مجلس بیش ازین مبتلا باینکارها نباشد و از وظیفه خود خارج نشود و مثل حکایت سالار مغفم نباشد که بی نتیجه بماند .

آقاسید حسین - سالها است که این آدم های نظمی و غیره با انواع مختلف متعرض مردم میشوند و دخل میکنند خوب است نوشته شود که اگر دیشب در این باب گرفته شود ده برابر پس سكرفته میشود از باب نظارت هم فقط این هیئت باید در آنجا گوش باشند .

حاج سید عبداللہ حسین شهبهانی - این که گفته شد مجلس در این باب دچار پاره اشکالات نشود آیا ببینیم این شخص محصد صادق نام را که گرفته اند باید در نظمی حبس باشد یا در عدلیه استنطاق شود .

آقاسید عبداللہ مجتهد - کله حکم از عدلیه است اگر حاضر نشد باید نظمی حاضر نماید .

حاج سید عبداللہ حسین شهبهانی - صبح است پس در اینصورت چرا این شخص را در نظمی حبس کرده اند باید در عدلیه محترماً حبس شود و استنطاق بعمل آید اگر تقصیر دارد آنوقت فرستاده شود بنظمی .

آقاسید عبداللہ مجتهد - رئیس چیزی بنویسند بعد لایحه که دو نفر مأمورین مجلس بجهت نظارت در این امر معین شده اند و خواهند آمد .

آقاسید محمد حسین - اگر بعضی اینک کسی با این شخص طرف آشنائی باشد باید گرفته

شود بنابراین باید جمع کثیری را گرفت باید طوری شود که اسباب زحمت مردم بی تقصیر نشود .

آقاسید زامرضی قلیخان - اکثر صلاح میدانید چیزی بنظمی نوشته شود .

آقا سید حسین - در باب وقت مجلس باین زیادی کار باید طرف صبح باشد .

آقاسید زامرضی فضلعلی آقا - مسئله استنطاق تمام شد یا خیر ؟

رئیس - تمام نشده و عقیده بنده این است که کسی از طرف مجلس معین نشود .

احسن الدوله - همین شخصی که چند روز است حبس کرده اند اگر بعضی نسبتها را باو دادند و بعضی هم شهادت دادند و حکم کردند که دوسال حبس باشد آیا این ترتیب را مجلس قبول خواهد کرد یا نه پس قراری بگذارید که دیگر بعد اسباب زحمت نباشد .

آقاسید زامرضی ظاهر - چون عدلیه صبح نداریم نظارت باید باشد .

حاج میرزا آقا - آیا این نظارت برای چیست آخر مثل مسئله سالار نشود .

آقا سید حسین - اگر عدلیه داریم لازم به رفتن نظارت است اگر نداریم بروند .

آقاسید محمد محمود - امروز چشم تمام انجمن ها باین مجلس است ما نمیتوانیم با آنها جواب بدهیم که تکلیف مجلس نیست نظارت داشته باشد و حال آنکه سالها در این مملکت حادث شده که بیخود مردم را گرفته اند چه ضرر دارد که هیئتی فقط برای نظارت برود .

آقاسید زامرضی قلیخان - بشرط اینکه اگر نظار از مجلس رفتند و تحقیق شد مجازات تاخیر نشود .

آقاسید حسین تقی زاده - در این خصوص هیئتی از مجلس در آنجا باشد یا نباشد کار نداریم این فرع اصل است که ببینیم در آنجا اداره استنطاق هست و وزیر عدلیه چنین اداره را تشکیل داده است یا خیر باید این اداره استنطاق در عدلیه معین شود خواه از مجلس باشد یا نباشد چندان مهم نیست عمده این است که زودتر باید چنین اداره در عدلیه دایر شود .

صدیق حضرت - چون این مطلب مهم و پولتیکی است و امروز هم ما عدلیه صحیح و منظم نداریم باید از طرف مجلس کاملاً باین امر رسیدگی و تحقیق شود .

وکیل الرعايا - بنده عرض میکنم که مجلس تحقیق و استنطاق علنی باشد اشخاصی هستند که میروند نظارت میکنند نمیکند از آن حشمان ضایع شود دیگر اینکه هر کس را احضار میکنند از روی قانون رفتار شود که تعدیات بیجا نشود .

رئیس - بالاخره باید بموجب قانون رای گرفته شود مذاکره هم شده عجاله اگر خواسته باشید که رای گرفته شود و الا فردا طرف صبح یا عصر مجلس فوق آمده تشکیل شده رای گرفته می شود .

آقاسید مهدی - رای برای چیست ؟

رئیس - رای برای اینست که از مجلس هیئتی

برای نظارت برود یا نه .

آقا میرزا فضلعلی آقا - رای باید در موقتی باشد که تمام حاضر باشند نه اینکه بعضی بروند و رای خود را اظهار نکنند .

آقاسید عماد - آیا این شخص را فائز میدانید یا خیر اگر در پیش استندید درآمد معلوم شد کسی با او شریک بود او را باید استنطاق کرد تحقیق شود و الا معض اینک با فلانکس راه رفت نمیشود متعرض او شد .

رئیس - این مطلب معلوم نشد باشد از برای مجلس بعد مذاکره شود آنوقت رای گرفته شود .

محقق الدوله - خوب است موضوع رای را بفرمائید تا همه ملتفت شوند .

رئیس - گفتیم محض این است که ببینیم آیا هیئتی برود یا نه ؟

محقق الدوله - و کلاً نباید بجزئیات مداخله کنند و بعضی حرفها بزنند اینطور که گفته شد؛ و جب راپورتی که از اداره نظمی داده شده نسبت بکسی سختگیری نشده است گویا باین اندازه هم گفته شد اغراق باشد لابد فردا هم راپورت میرسد .

رئیس - فردا صبح مجلس فوق آمده تشکیل میشود که در این باب گفتگو شود در خصوص وقت مجلس هم معین شود که صبح باشد یا عصر .

مفتخر الممالک - عجاله بجهت رسیدگی به مطالب مهمه وضع قوانین نمیشود مجلس طرف صبح باشد زیرا که وقت کم است باید از طرف صبح باشد . (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه ۲۶ رجب دارالشورایملی

خلاصه مذاکرات روز ۲۶ شنبه ۲۶ را آقامیرزا ظاهر قرائت کردند .

اسد اللہ میرزا - نواب والا شاهزاده پیش السلطان از طرف اهالی لرستان بوکالت انتخاب شده اند چندی قبل اعتبار نامه ایشان بدین مجلس فرستاده شده و بهر مجلس هم رسیده است صبح آنروز رئیس هم در سابق رسیدگی کرده اند چون تاکنون بواسطه کسالت مزاج نتوانسته بودند بمجلس مقدس مشرف شوند امروز حاضر شده اند (عموم کلاهی نظار تبریک گفتند) .

مقبل لشکر - جواب لایحه که از طرف انجمن جنوبی در خصوص جناب احتشام السلطنه رسیده بود که ایشان را بمجلس مقدس دعوت نمایند چه داده شد ؟

آقاسید زامرضی ظاهر - بعد از قرائت نظام نامه مفصلاً مذاکره می شود و نتیجه گرفته خواهد شد (شروع قرائت نظام نامه وزارت داخله شد پس از قرائت موادی چند مذاکرات لازمه بیان آمده) .

نایب رئیس - جماعتی از طرف انجمنها آمده و لایحه نوشته اند خوانده شود خوانده شد قریب باین مضمون ما که جمعی از نمایندگان انجمن ها هستیم در جلوی عمارت بهارستان حاضریم در باب استنطاق متهمین که از طرف نظمی برخلاف قانون رفتار شده اولاً بایست احضار نامه از طرف وزارت عدلیه فرستاده شود و احضار شود و در بیست و چهار ساعت استنطاق بعمل آید و پس از تعیین تقصیر مجازات داده شود برخلاف این ترتیب میرزا عباسقلی خان را بدون احضار نامه گرفته اند و چندین بیست و چهار ساعت گذشته است

و هنوز استنطاق بعمل نیامده عجاله مستعدی هستیم مادامی که در وزارت عدلیه مجلس استنطاق معین نشده مقرر دارید که آنها را بضمانت ضامن معتبرها کنند تا در موقتی که در وزارت عدلیه مجلس استنطاق تشکیل شود حاضر می شوند و اگر باین ترتیب استنطاق تاخیر بیفته اسباب اشکال و زحمت خواهد شد .

حاج محمد اسمعیل آقا عرض میکنم تاخیر استنطاق اسباب تولید فتنه می شود .

حاج امین الضرب - اگر مجلس استنطاق طول دارد آنها را مرخص نمایند و ضامن معتبر بگیرند تا بعد مجلس استنطاق دایر شود .

سیدالحکما - دیروز قرار شد که مریدان و کلا بکنفر موقت راهین نموده بیست و چهار نفر معین شده اند آنها هم در عرض خود بیست و چهار ساعت را معین کرده اند خوب است آن اشخاص حاضر شوند و امروز استنطاق بعمل آید .

نایب رئیس - دیروز در اینجا بیست و چهار نفر معین شدند و وزارت عدلیه نوشته بود که بعضی نظارت در عمل استنطاق آنها را در موقع احضار نمایند این ترتیب بروز جنبه خواهد افتاد حالا گفتگو در این است که آیا اینجا تفریق جنبه مجوس باشد یا این که با ضامن معتبر مرخص شوند و هر وقت لازم است حاضر شوند .

آقاسید حسین - با ضامن صحیح مرخص شوند .

آقا ملا حسن وارث - مهبطور که حاج محمد اسمعیل آقا گفتند تاخیر استنطاق اسباب تولید فساد میشود .

نایب رئیس - گویا دیگر مجال مباحثه نیست دیروز آنچه بایست گفتگو شود شد و اشخاصی برای استنطاق معین شدند حال باید به بنیم این اشخاص مجوس باشند تا روز شنبه با مرخص شوند و در موقع حاضر شوند (گفتند با ضامن معتبر مرخص شوند) .

مسئله اول دوله - ما نباید در قانون اختلال نمائیم این که کمترین استنطاق در بیست و چهار ساعت زیاد طول نکشد این مطلب اشتباه شده است آنچه در سه جار هم است این است که اگر کسی متهم است و او را گرفته اند باید در بیست و چهار ساعت اطلاع بر رئیس محکمه استنطاق داده شود نه این که استنطاق زیاد تر از ۲۴ ساعت نشود بلی این اشخاص که گرفته شده اند البته از معتبرین هستند و در توضیح شأن آنها حرفی نیست گویا به نفر را گرفته اند یکی میرزا عباسقلی خان دیگری پسر او يك نفر دیگر هم پسر حاج محمد رحیم طهباز است در حقیقه او خیلی محترم است خوب است او را مرخص نمایند و هر کس ضامن معتبر میدهد مرخص شود و لازم نیست مجلس در حق همه يك طور حکم بدهد و مجلس نباید در این خصوص گفتگو نماید .

آقاسید حسین تقی زاده - دو چیز متناقض در حاج شهرت دارد یکی اینکه مجلس در این کار مداخله دارد یکی دیگر اینکه گفته میشود در این خصوص مجلس گویا اطلاع نداشته باشد چنانچه در خصوص همین اشخاص که دیروز رای داده شده که نظارتی از طرف مجلس در آنجا باشد عقیده بنده این است هر چه زودتر مجلس استنطاق معین شده و این اشخاص که ماخوذ شده استنطاق شوند و

تا زمان انعقاد مجلس استعطاق ازین اشخاص ضامن گرفته مرخص نمایند .

نایب رئیس - آخر رای چه باشد آنچه از آنجهت رسیده در خصوص پسر حاج عبدالرحیم تهباز و میرزا عباسقلی است عجالة درباب این دو نفر رای گرفته می شود .

آقای سید حسین - رای داده میشود که هر کس کفیل وضامن داشته باشد مرخص شود .

اینکه میگویند میرزا عباسقلی صاحب انجمن است بصرف این مطلب مقصر نمیشود هر کس مقصر شد باید مجازات شود .

حاجی سید نصر الله - سایرین هم تقصیرشان معلوم نیست باید همه با ضامن مرخص شوند و هر وقت لازم شد حاضر شوند .

آقای میرزا محمود خوانساری - در شرح مقدس ما این طور است که تا کسی تقصیرش ثابت نشود نباید حبس شود .

مستشار الدوله - اگر میخواهید حرفی بزنید قوانین را بهم نزدیک شما میخواهید در اینجا ظن می رود بتقصیر آنها، باید بدقت استعطاق شوند آنچه معلوم است پسر حاج عبدالرحیم تهبازی تقصیر است میرزا عباسقلی هم خیلی ضامن دارد از تمام انجمن ها هم اظهار شده البته اظهارات انجمن هارا هم باید قبول کرد ولی در باب آن دو نفر که پیش گرفته شده بودند از یکی از آنها همان شب در ضمن استعطاق بعضی مطالب مفهوم شده است عجالة همان دو نفر اول مرخص شوند .

آقا میرزا فضلعلی آقا - ببینیم اینجا آنچه بمائند تا روز شنبه که مجلس استعطاق تشکیل یابد یا اینکه بروند و هر وقت لازم شد حاضر شوند هیچ فرقی نمی کند آنها هر چه از اسناد داشتند البته گرفته شده در این صورت ضامن بدهند که روز شنبه حاضر شوند .

آقای میرزا محسن - مطلب آقای مستشار الدوله این است که از روی قانون نمی شود اشخاصی که تقصیر آنها باندازه مفهوم شده است مرخص شوند .

آقای میرزا فضلعلی آقا - بر حسب قانون شرح که تقصیر آنها هنوز معلوم نیست بقانون مشروطیت هم که ما نمی دانیم هنوز قانون وضع نشده است .

حاج محمد ابراهیم - شما تا مجال از نظریه هیچ استفسار کرده اید که آنها هیچ استعطاق کرده اند چیزی معلوم شده است یا غیر خوب است اطلاعات آنها را بخواهید (گفته شد که نظریه هنوز اقدامی نگرفته است و از مجلس تکلیف خواسته بود .)

مستشار الدوله - گویا نتیجه مذاکرات این شد که از پسر حاجی محمد رحیم و میرزا عباسقلی خان ضامن گرفته شود و همین امروز مرخص شوند آن چهارمی را نمی دانم ولی اولی بر حسب استعطاق شب اول که بعضی کاتب ها از او ابراز شد رای نمی دهم که مرخص شود بکفیل را هم عرض کنم و کلاهی که قوای معنوی آنها متزلزل است خوب است مجلس حاضر نشوند .

آقای سید مهلبی - بکفیلی را حاج محمد اسمعیل آقا گفته که موهم است آنها بیکه این لوایح را نوشته اند همه مشروطه خواه هستند و همه را هم بروفق قانون نوشته اند اما این که گفته شد تاخیر استعطاق اسباب فتنه و منفسه می شود معنی ندارد

آقای املا حسن وارث - آخر تا حال هر چه کرده اند برخلاف قانون بوده است شاید حالا هم بخواهند این هارا نادوما دیگر حبس کنند آنوقت البته منفسه می شود .

نایب رئیس - عجالة رای این شد که از این دو نفر ضامن گرفته شود و مرخص شوند و آن دو نفر بمائند تا روز شنبه استعطاق شوند (تلگرافی از لاهیجان رسیده بود فرائض از این که حکم شده انجمن آنجا موقوف و تابع انجمن گیلان باشند شکایت کرده بودند و درخواست امر و اجازه بیقای انجمن خودشان نموده بودند .)

نایب رئیس - چون گیلان را ولایت فرض کرده ایم در این صورت سایر انجمنها هم خواهند خورد .

تثبات السلطنه - لاهیجان از شهرهای معتبر گیلان است و باید انجمن داشته باشد .

دبیر رسائل - لاهیجان ربطی برشت ندارد همیشه از مرکز حاکم بجهت آنجا معرفت بلوکات دارد نمی شود آنجا انجمن نداشته باشد .

آقای سید حسن ققی زاده - مضمونا این تلگراف بکننده فرائض شد این دهمه دوم است مجلس از ترتیب خودش خارج شد، است مجلس نباید در جزئیات گفتگو نماید و رای بدهد مثل حکم های حکومتی. آرزوی گیلان مطرح شد بمشاور اشخاصی هست که گیلان را ایالتی دانستیم بالاخره اکثریت آرا بر این شده که ولایت باشد پس در این صورت نمیشود بجهت هر مطلب جزئی هر روز رای گرفته شود و تمام حرفه آرزوی این بود که انزلی نمی تواند انجمن ولایتی داشته باشد دیگر ملاحظه لاهیجان را نکرده بودند .

نایب رئیس - صحیح است آرزوی رای گرفته شده که گیلان ولایت است من هم باشا هم عقیده هستم در ایالت بودن آن ولی انجمن لاهیجان خواهش کرده است که باقی بماند .

حاج امین الضرب - این جا یک تفاوتی هست انزلی نمیتواند این حرف را بزند که حکومت آنجا از مرکز می رود لنگرود هم نمیتواند بگوید ولی لاهیجان این طور بود که حکومت از مرکز می رفت اینها با هم فرق دارد .

آقای سید حسن ققی زاده - اینکه شما میگویند مثل اینست که لاهیجان از گیلان مجزی باشد اگر این طور باشد فردا خیال هم میخواهد از اردبیل جدا باشد مطلب این است که گیلان ایالت است و نباید هر چه کم نشین انجمن ایالتی داشته باشد .

صدیق حضرت - خوب است در آنجا انجمن بلدی دایر باشد که خیلی مختصر تفاوت با انجمن ولایتی دارد .

آقا سید محمد جعفر - مجلس رای که داده نمیشود تردید کرد .

دبیر رسائل - بموجب نظامنامه گویا اهمیت داشته باشد که انجمن ولایتی داشته باشد و کیل ازهر جا که پذیرفته شد باید انجمن هم باشد .

آقای میرزا ظاهر - پس اگر از گرگان جرد هم و کبلی بیاید ما قبول نمیکنیم هر جا که صاحب و کفیل شدن وقتیکه آمدند ما آنها را خواهیم پذیرفت .

حاج امام جمعه - بنده هم از آن اشخاصی بودم که گیلان را ولایت میدانستیم این اشخاص مردمانی هستند مشروطه طلب پس خود آنها پس از استعطاق

باصول مطلب و صادر گردیدن رای مجلس راضی نخواهند شد که در رای مجلس تردید بشود گذشته اگر مجلس چنین رایی را بدهد آنوقت ازسیجا متجاوز شکوه خواهند کرد و انجمن خواهند خواست پس خوب است اصل لاهیجان هم انجمن بلدی تشکیل کنند که اگر مقصود رفع ظلم است بمجلس آمده باشد و در رای مجلس هم تردید نشود .

آقای میرزا ابراهیم - در تمام ایران آریا شهری دارند مثل لاهیجان که انجمن نداشته باشد .

آقای سید محسن - متذکر میشوم رای که در مجلس داده میشود زود فراموش میگردد .

وکیل التجار - در خصوص آن رای که داده شد در وقت انجمن ایالتی نباشد درست ملاحظه شود آن رای از خارج داده شد ولی در حال رای مجلس تاثیر نپذیر است .

حاج امام جمعه - نقطه برای مجلس نکشید .

وکیل التجار - اینکه گفته شد در بین انجمن بلدی یا ولایتی تفاوتی نیست خیلی تفاوت دارد انجمن ولایتی ناظر در امور حاکم است ولی انجمن بلدی این طور نیست از قرار تلگرافی که در خارج شد گویا مأموریتی که برشت رفته اند برای ترتیب انجمن ولایتی بانزلی هم رفته اند که انجمن بلدی تشکیل دهند در صورتیکه در خود وقت هنوز تشکیل نشده است علاوه این مأمورین چنین مأموریتی در خصوص انجمن بلدی نداشته اند .

سیدالاحکما - آری این مجلس میتواند یک شهری را جزو ولایت دیگر قرار دهد بانه بعد از دادن آن رای دیگر جای گفتگو نیست .

نایب رئیس - گویا حکم اکثریت این است رایسی که در مجلس داده شده تمسیر نخواهد کرد خوب است همانطور که صدیق حضرت گفتند با آنها جواب داده شود که انجمن بلدی باشد .

دبیر رسائل - انجمن بلدی با انجمن ولایتی خیلی فرق دارد انجمن ولایتی از برای جلوگیری از تعدیات حاکم است گویا با انجمن بلدی راضی نشوند .

نایب رئیس - ما غیر از متابعت اکثریت رای مجلس چاره نداریم آن وقت رای دادند که رشت ولایت است و حالا هم اکثریت آراء بر این است .

آقای شیخ حسین شهیدی - ششاه است که در این مجلس مقدس حاضر هستم و در این مدت از وجود خود فائده برای ملت عائد ندیده و در این مدت ۶ ماه قریب دو هزار تومان ضرر بر من وارد آمده است مستدعی هستم که مجلس مقدس دو ماه وقت بدهد بزم بکار های خود رسیدگی نمایم و مراجعت کنم .

محقق الدوله - از اینجا تا قزوین مجلس نمیتواند دو ماه وقت بدهد .

آقای شیخ حسین شهیدی - بکار های من خیلی مهم است غیر از این مدت نمی توانم اصلاح نمایم .

آقای سید محسن - بگمراه مدت داده شود هیچ ندارد .

آقای شیخ یوسف - این انجمنها که در

بلاد تشکیل شده سابقا گفتگو شد که کیسوی تشکیل شود و همین نمایند که کدام شرح تشکیل از جنین ایالتی ولایتی دارد و کدام شهر باید بلدی تشکیل دهند

مذاکرات روز شنبه ۲۸ رجب ۱۲۷۷
دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۲۶ رجب ۱۲۷۷

میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند قبل از انعقاد مجلس در خصوص بکنفر مقتول که از تکلیف آورده بودند گفتگو شد .

آقا میر عباد اظهار داشتند که این شخص سماعت زنده بود و قاتل خود را هم گفته است که چه کسی بوده ووسی خود را هم جناب حجة الاسلام آقای آقا سید عبدالله را معین نموده که هر طور رای مبارکشان ملاحظه بگردید اصلاح کنند در خصوص اجازه مرخصی آقا میرزا حسین شهیدی گفتگو شد . حاجی میرزا فضلعلی آقا اظهار داشتند که زیاد از یک هفته حق ترخیص نیست .

آقای میرزا فضلعلی آقا - اگر شخصاً از رئیس اذن گرفته شود بیش از یک هفته حق ندارد اذن بدهد و الا اذن مجلس محدود نیست .

در این موقع شروع شد بقرائت نظامنامه وزارت داخله پس از قرائت چندین فصل مذاکرات لازمه بیان آمد حاج امین الضرب که امروز بسمت نیابت حاضر بودند در وقت انعقاد مجلس مذاکره و اکید آاز سایر و کلاهی مظالم خواهش کردند که بکساعت ونیم از دست گذشته مجلس منقذ میشود و همگی حاضر شوند و رفته استغفای که از طرف صنایع الدوله رئیس سابق مجلس مقدس رسیده بود قرائت شد قریب (بایضون) .

حضور ذیسماعت ظهور و کلاه عظام ادام الله تائید آیه در پیشو تائیس این مجلس که تنها باعث سعادت ملت و آبادی مملکت بود بعضی نظر بحسن ظنی که باین پیشو داشتند بر راستم منتخب کردند و چون بر حسب نیت صاف خود چنین اقدامی را نموده بنده هم قبول کرده و کلی باقی شهید آنجا لازم که کوشش رسمی بود و فرو گذار نکردم . اگر قصوری میشد علت آن بود که اسباب فراهم نبود هر چه هر روز بر خدمات خود افزودم نتیجه بعکس بشدید و رفته رفته زحمات صادقانه بدرخیه ماند بلکه هلتاد برعبر هاید گفتند بلکه تهدید بقتل کردند اینکه بدون هیچ شکایت و گلهرض منینا بمواستعفا میکنند که این استعفاء سوم را بپذیرفته و بهمان و کالت اگر سزاوار هستم قبول فرمایند .

حاج سید نصر الله - شهدا همین است که نوشته اند و ابدا اغراق ندارد .

آقای شیخ یوسف - با کمال تأسف نباید قبول کرد .

آقای میرزا فضلعلی آقا - اگر احتشام السلطنه نبودند فی الحقیقه مایه تأسف فوق الماده بود .

نایب رئیس - جواب چه نوشته شود .

حاج سید نصر الله - نوشته شود از روی اضطرار در کمال تأسف قبول شد .

آقای شیخ یوسف - امید است که در همان و کالت خودشان هم خدمت نمایان خود را بروز بدهند .

آقای میرزا محسن - در مسئله رئیس چه باید کرد .

خیاط باشی - باید از طرف مجلس احتشام السلطنه خواسته شوند .

آقای میرزا فضلعلی آقا - توجه نمایند بهتر این است که بدایه ایشان را انتخاب نمایند تا اگر محظوری هم در بین باشد مرتفع گردد و بدون عذر بمجلس حاضر شوند .

اسدالله میرزا - اولاً اظهار تأسف مینمائیم از استعفاى صنایع الدوله و بعد از قبول کردن این استعفا غیر از احتشام السلطنه کسی را برای این کار از ایشان بهتر نمیدانیم ولی محظوری در بین هست که آنروز آقای فضلعلی آقا در حضور همایونی گفتند و اعلیحضرت همایونی فرمودند احتشام السلطنه مأموریت مهم دارد و ما هم اسم او را در کمیسیون معرفی کرده ایم حال اگر صلاح میدانید انتخاب ایشان بشود از برای ریاست و بعد ایشان را بخواهید چنانچه امر مهمی را هم در پیش داشته باشند چه ضرر دارد دو ماه بروند و بعد از آن بیایند مشغول انجام خدمت خود باشند در این مدت هم متوق الدوله از برای نیابت ریاست حاضر هستند .

آقای میرزا فضلعلی آقا - مسئله و کالت اگر چه مهم است ولی ریاست مجلس خیلی مهمتر است حالا اگر ما احتشام السلطنه را از حضور همایونی بخواهیم شاید یاره از معاذیر در میان بیاید ولی اگر بعنوان ریاست بخواهیم دیگر جای قدر باقی نخواهد ماند پس خوب است رای گرفته شود از برای ریاست ایشان بعد ایشان را بخواهیم .

آقای میرزا مرتضی قلیخان - این مطلبیکه فرمودند در صورتی است که تمام اهل مجلس با شرافا بشناسند و ما و کلا ولایات که اینتهه از استعفاى صنایع الدوله اظهار تأسف مینمائیم جهت آنست که مدتی است با ایشان معاشرت کرده و ایشان را میشناختیم حالا ما احتشام السلطنه را نمی شناسیم خوب است چند روزی بمجلس تشریف بیاورند رئیس از شناسائی آنوقت انتخاب شود .

وکیل التجار - در خصوص احتشام السلطنه اکثر میگویند که برای ریاست انتخاب شوند بنده هیچ نیشناسم و ندیده ام گذشته معلوم نیست که ایشان از شغل دیوانی خود استعفاء داده باشند عجالة خوب است اول استعفاء بدهند و در مجلس حاضر شوند و آنوقت انتخاب شوند .

آقای میرزا فضلعلی آقا - دو مطلب است یکی استعفاى از شغل دیوانی آنرا که استعفا دادند و دیگری حضور بمجلس ولی از برای انتخاب ریاست قبل از وقت بمجلس آمدن لازم نیست .

آقای میرزا محمود خوانساری - ماسی نفر وکیل از طهران داریم که هم میگویند احتشام السلطنه آدم خوب و قابل این کار است ولی نود نفر و کلاهی ولایات ایشان را هیچ ندیده اند و نشناخته اند چطور میشود که آنها رای بدهند پس خوب است مجلس ایشان را بخواهد بعد از حضور چند مجلس آنوقت انتخاب کنند .

حاج سید اعبادالحسین شههانی - ترتیب انتخاب حالیه صحیح نیست اگر شما احتشام السلطنه را آدم صحیح میدانید همان دوروز تشریف

بیاورند معلوم میشود اینطور که آقای میرزا فضلعلی آقا میگویند حالا انتخاب شود شاید اکثریت آراءشده آنوقت توهین ایشان خواهد شد .

آقای سید حسن ققی زاده - یک نفر وکیل را بریاست انتخاب نکردن توهین نمیشود .

حسام الاسلام - بنده عرض مینمایم اول احتشام السلطنه را بخواهید و از مجلس بشود بعد انتخاب کنید .

محقق الدوله - یک استعفا داریم که نظامنامه داخلی را بخواهید ملاحظه شود و از روی آن رئیس را انتخاب نمایند .

آقا میرزا محسن - لازم نیست الان توری رئیس انتخاب شود شاید اکثر میخوانند بروند فکر نمایند و بعد شخصی را معین کرده منتخب نمایند .

وکیل الرعایا - لازم نیست منحصر بجناب احتشام السلطنه بشود ما چند نفر از طهران کسر وکیل داریم اعلیحضرت هم فرمودند که کسر و کلا انتخاب شود خوب است این و کلا را هم انتخاب نمایند شاید اشخاصی کالی در آن میان باشند آنوقت رئیس انتخاب شود .

نایب رئیس - مطالب مخلوط نشود مسئله احتشام السلطنه چه شده (همه گفتند بنویسید فردا بیایند بمجلس) .

نایب رئیس - در باب انتخاب رئیس کویا قرار چنین شد که چند روز باشد و از روی تأمل انتخاب شود .

محقق الدوله - نظامنامه داخله را آورده از روی آن رفتار شود رئیس باید فوراً انتخاب شود .

حاج سید نصر الله - لازم نیست که همین امروز انتخاب رئیس بشود (نظامنامه داخلی را آورده و در این خصوص قرائت شده معلوم شد که انتخاب فوری در افتتاح مجلس است نه مطلقاً) .

آقای میرزا محمود - گویا بقرین باشد که احتشام السلطنه بمجلس خواهند آمد حال امروز رئیس انتخاب شود چه ضرر دارد .

حاجی معین التجار - این و کلاهی کبایق ماندند سی نفر را معین نمایند بزم بشانند که دوازده نفر را از آن میان انتخاب کنند شاید در میان آنها کسی باشد که برای ریاست هم صلاحیت داشته باشد .

رئیس التجار - گمانم نیست که احتشام السلطنه را تمام ملت میشناسند در این موقع ایشان را جلب بمجلس نمایند خیلی استفاده خواهیم نمود .

حسام الاسلام - نتیجه و کلا را انتخاب نمایند حال مردم میدانند چه اشخاصی را انتخاب کنند لابد اشخاص عالم باخیرت و بصیرت را انتخاب خواهند نمود آنوقت معلوم میشود که کی قابل ولایت است .

محقق الدوله - بموجب نظامنامه بقیه و کلا را باید مجلس انتخاب نماید .

ومال ولایات را باید از وزارت داخله خواست (نظامنامه داخلی و نظامنامه انتخابات که راجع باین خصوص بود قرائت شد) .

صدیق حضرت - این نظامنامه که خوانده شد مال داخلی مجلس است و بصح همایونی رسیده و قانون نیست .

حاج سید نصر الله - این جا در مورد استعفا و فوت است ربطی بنقیصه ندارد .